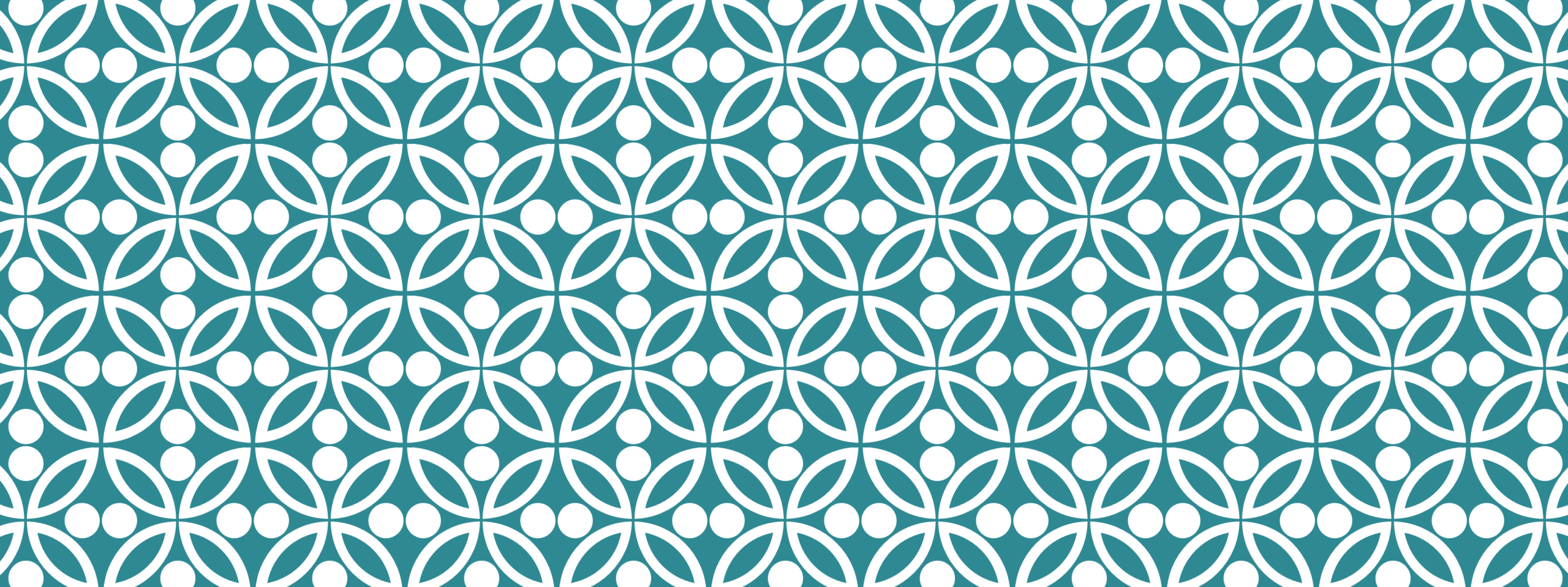

GEOGRAFIJA AZIJE

TALIBANSKI SUSTAV U AFGANISTANU I NJEGOV UTJECAJ NA SREDIŠNJU AZIJU

2. predavanje

Izv. prof. Jelena Lončar

Prije mnogo godina, mudri stari afganistanski mudžahed ispričao je mitsku priču o tome kako je Bog stvorio Afganistan.

„Kada je Allah stvorio ostatak svijeta, vidio je da je ostalo mnogo smeća, komadića i stvari koji nisu pristajali nigdje drugdje. Sve ih je skupio i bacio dolje na zemlju. To je Afganistan“, rekao je starac.

HISTORIJSKO-GEOGRAFSKI POLOŽAJ AFGANISTANA

Svaki prostor – sa svojim **sadržajima i položajem** – nalazi se u suštinskoj interakciji s povijesnim zbivanjima.

Afganistan: dobar primjer povezanosti geografskih i historijskih sadržaja

-> uvijek je imao **kontaktno značenje i tranzitni položaj**, ali je opća gospodarska i životna bilanca negativna.

Kontinentska izolacija – razlog društvene i gospodarske zaostalosti.

Naglašeno zaostajanje ovog prostora do novijeg perioda – impuls razvitku 1960-ih dala je nafta (Pavić, 1980).

ODNOS GORSKE JEZGRE I OKOLNOG PROSTORA

Gorska jezgra – bila je na udarnih žarišta moći (arapsko-islamska ekspanzija u 7. st. i mongolska u 13. st.).

Gorska jezgra – nepristupačnija i strateški sigurnija.

→ tu se nalaze inicijalne regije jezgre državnosti.

Ta jezgra (tijekom povijesnog razdoblja) postaje prostor iz kojeg se počinje vladati i nižim prostorima i maritimnim pročeljem.

Rubni prostori – pretpostavka za migracijska kretanja i same migracije (Pavić, 1980).

SREDIŠNJI ILI PERIFERNI POLOŽAJ AFGANISTANA

Historijsko-geografski položaj Afganistana – karakterizira smjena razdoblja u kojemu dominira središnja lokacija, da bi zatim bila zamijenjena periferičnošću.

U 19. st. ovaj prostor ulazi u fazu izolacije.

Kontaktни položaj između jakih žarišta moći – najviše dolazi do izražaja u 16. st., te u 19. i u 20. st.

Kontaktно značenje Perzije i Afganistana - samo je uvod u moguće pretvaranje nekog prostora u **tamponsku zonu ili interesnu sferu**.

U 18. st. Afganistan je (od 1747.) **samostalни prostor** – obuhvaća dio zapadne Perzije i čitav paštunustanski i baludžistanski etnikum (Pavić, 1980).

Već 1809. Afganistan je na izrazitiji način **britanska interesna sfera**.

U 1850-ima A. se približava Rusiji.

Od 2. afganistansko-britanskog rata (1878-1879.) A. je postao **britanska tamponska zona**.

God. 1907. Rusija priznaje da A. ne ulazi u njenu interesnu sferu.

Od 1919. (nezavisnost A.) ova zemlja je i sovjetska tamponska zona.

Granice A. su tipičan primjer **nametnutih (*superimposed*) političkih granica**.

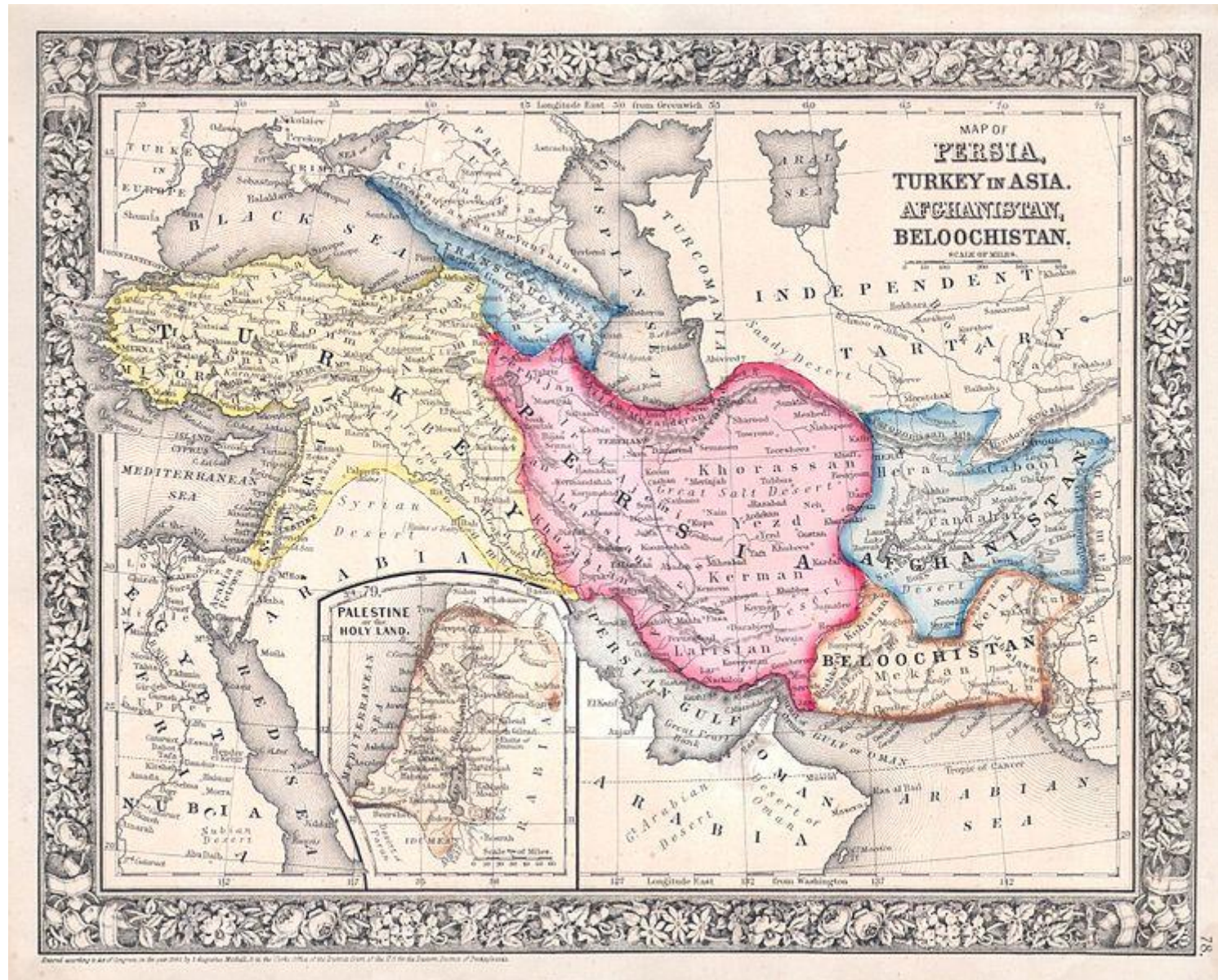
NA KRIŽANJU CARSTAVA

Ceste i rute – od iznimnog značenja za Afganistan od početka povijesti.

Teritorij bez izlaza na more bio je raskrižje Azije i mjesto susreta i bojno polje za **dvije velike civilizacije**:

1. urbanijeg Perzijskog carstva na zapadu i
2. turskih nomadskih plemena na sjeveru Srednje Azije.

Sl. 1. Karta Perzije, Turske, Balučistana i Afganistana, 1864.

Za ove dvije drevne civilizacije, koje su se smjenjivale u veličini i osvajanju, kontrola nad Afganistanom bila je vitalna za njihov opstanak.

U prošlosti je Afganistan služio kao **tampon zona** koja je odvajala ova dva carstva.

U drugim je slučajevima služio kao koridor kroz koji su njihove vojske marširale sa sjevera na jug ili sa zapada na istok kada su željele napasti Indiju.

Timuridi, turski narod, donio je **tursku nomadsku kulturu** središnje Azije u okviru perzijske civilizacije.

Uspostavili su u Heratu jedan od najkulturnijih i najprofinjenijih gradova na svijetu.

SL. 3. CITADELA U HERATU

- Sadašnju strukturu citadele većim je dijelom sagradio šah Rukh 1415. godine, nakon što je Timur uništio što je Džingis-kan ostavio da stoji.
- U to je vrijeme izvana bila prekrivena monumentalnim kufskim pismom pjesme koja je proglašavala veličanstvenost dvorca, 'koju nikada neće promijeniti drhtaji vremena koje okružuje'.

- Pod utjecajem invazija došlo je do **složene etničke, kulturne i vjerske mješavine naroda.**

OBILJEŽJA AFGANISTANSKIH DRŽAVNIH GRANICA

Gospodarska i društvena nerazvijenost A. utemeljena je nekoliko faktora – **graničnim problemima** tu pripada izuzetno značenje.

Izdvajaju se:

1. česti i razarajući ratovi među državama
2. apsolutistička vlast je nasljedna
3. prirodna sredina bila je izuzetno siromašna
4. šarolikost stanovništva je izrazita
5. petrifikacija društvenih odnosa u uvjetima osjećaja apsolutne superiornosti ostalom neislamsko („nevjerničkom”) svijetu
6. strani interesi pridonijeli su procesu balkanizacije – granična pitanja tu imaju veliku važnost

NASTANAK AFGANISTANSKIH GRANICA

Za njih su važni:

1. vodi se računa o širim političkim i strateškim aspektima, ali i detaljima (npr. opskrba hranom i vodom)
2. **fizičko-geografske osnove** kao pogodne osnove na terenu (to nisu „prirodne granice” nego samo granice na prirodoslovnoj osnovi)
3. **stateški faktori** - granica mora biti što isturenija da omogući što veću dubinu ratišta te položena da osigura kontrolu prijevoja i okolnog zemljišta
4. granice ne vode računa o **etničkom sastavu stanovništva**
5. granice ipak ponekad vode računa o **ekonomskim sadržajima** tj. ekonom. potrebama stanovništva (Pavić, 1981).

6. sve granice u A. su nametnute tj zapravo su **kolonijalne granice** – iako A. nikad nije bio kolonija

7. A. je gubio, ali i **stjecao neke nove teritorije i bio stimuliran da ih što više zauzme** (Britanci)

8. A. granice formirane su **relativno kasno** – krajem 19. st. (tada dolazi i do podjele paštunskog etnikuma)

9. težnja formiranja granica je **sužavanje frontijera** (široke granične zone ili krajina) u terenski fiksirane linijske granice.

10. Unatoč demarkaciji, nema stvarne kontrole određenih granica (Pavić, 1981).

NERAZVIJENOST KAO GLAVNO OBILJEŽJE

Suvremeni problemi Afganistana teško se mogu rješavati u uvjetima još **neostvarene kohazije** njegova stanovništva.

To je jedan od najizrazitijih problema ove države.

Kohezija i afganistanska svijest tek su djelomično uspostavljeni.

Postoji zajednička *lingua franca* (paštu i dari), ali su iz toga isključene žene.

Vrlo je jak osjećaj **plemenske i klanske lojalnosti**.

JEZIČNA KOMPLEKSNOŠĆ

U zapadnom Afganistanu dominiraju govornici perzijskog ili darija - poznat kao afganistanski perzijski dijalekt.

Dari - govore Hazari u središnjem Afganistanu, koje su Perzijanci preobratili na šiizam.

Time su postali najveća šiitska skupina na pretežno sunitskom teritoriju.

Na zapadu Tadžici - nosioci perzijske drevne kulture - također govore dari.

U sjevernom Afganistanu Uzbeki, Turkmenci, Kirgizi i drugi govore turskim **jezicima srednje Azije**.

Na jugu i istoku paštunska plemena govore vlastitim **paštunskim jezikom**.

To je bila mješavina indoperzijskih jezika.

SL. 4. LINGVISTIČKA KARTA AFGANISTANA

- **Južni Paštuni** - formirali modernu državu Afganistan u povijesnoj konjunkturi kada su perzijska dinastija Safavida na zapadu, Moguli u Indiji i uzbečka dinastija Janida bili u razdoblju pada u 18 st.
- Paštunska plemena bila su podijeljena na dva dijela - **Ghilzai** i **Abdali** koji su se kasnije nazvali Durrani, i koji su se često natjecali jedni protiv drugih.

Izvor: Quora, <https://www.quora.com/Should-Afghanistan-be-partitioned-into-a-Pashtun-country-and-a-non-Pashtun-country>

AFGANISTANSKI SVETI RATNICI

Talibani (perz. *tālibān*: učenici), pripadnici su radikalnoga islamističkoga pokreta koji su od 1996. do 2001. vladali većim dijelom Afganistana.

Pokret je nastao 1994. na području Kandahara, pod vodstvom mule Muhameda Omara.

Pripadnici su uglavnom Paštuni, znatnim dijelom bivši polaznici medresa (*talib* je učenik, tj. student islama) u Afganistanu te u Pakistanu.

Nakon osvojenja Kabula (26.9.1996) talibani su Afganistan proglasili emiratom - priznali su ga Pakistan, Saudijska Arabija i Ujedinjeni Arapski Emirati (Hrvatska enciklopedija, n.d.).

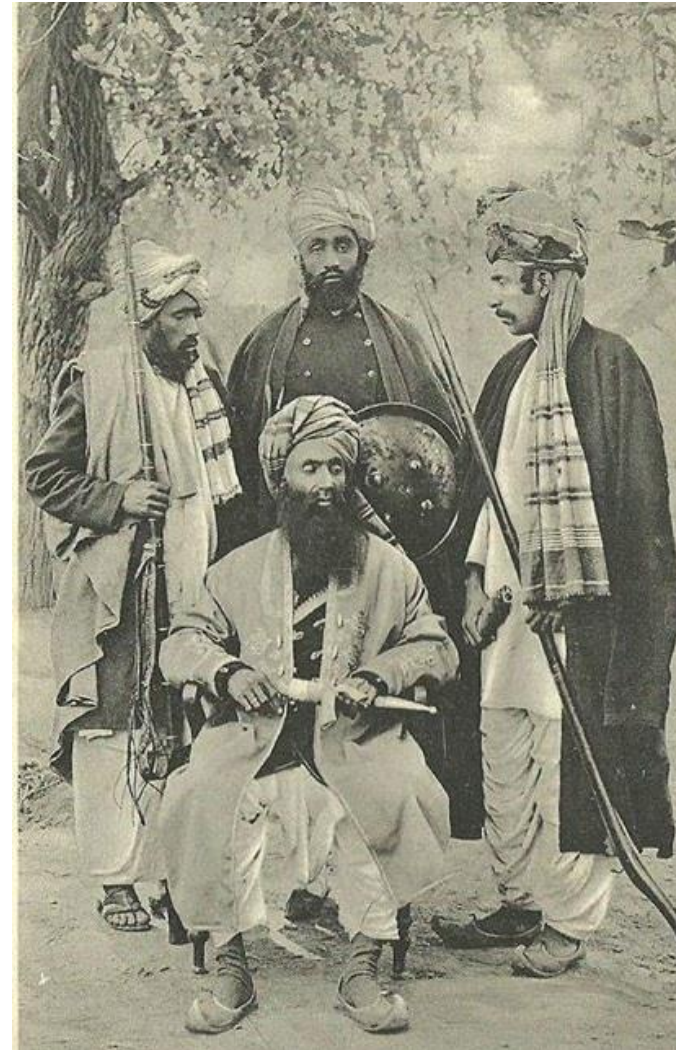
Porijeklom su iz većinske paštunske etničke skupine koja iznosi oko **40 %** ukupnog broja stanovnika u Afganistanu.

Paštuni su vladali Afganistanom **300 godina**, ali su vlast izgubili od ostalih manjih etničkih skupina u državi.

Talibanske pobjede su oživjele nade da će Paštuni ponovno dominirati Afganistanom.

Paštuni su **najveća afganistanska etnička i jezična skupina** sunitskih muslimana.

Sl. 5. Pripadnici etničke skupine Paštuni

Izvor: History of Pashtuns, <https://historyofpashtuns.blogspot.com/2017/04/notes-on-orakzai-tribe.html>

SL. 6. PAŠTUNI

- Žive od poljoprivrede, stočarstva i trgovine.
- Paštuni čine i okosnicu talibana i Al-Qaide u Afganistanu i Pakistanu.
- Dobar dio paštunskog stanovništva prognan je iz Afganistana nakon sovjetske okupacije 1979. i tijekom građanskoga rata početkom 1990-ih godina.
- Sada uglavnom žive u **zapadnom Pakistanu i Kašmiru.**
- Do 1996. talibani su se uspjeli nametnuti kao vladari većeg dijela Afganistana (Nakić, 2011).

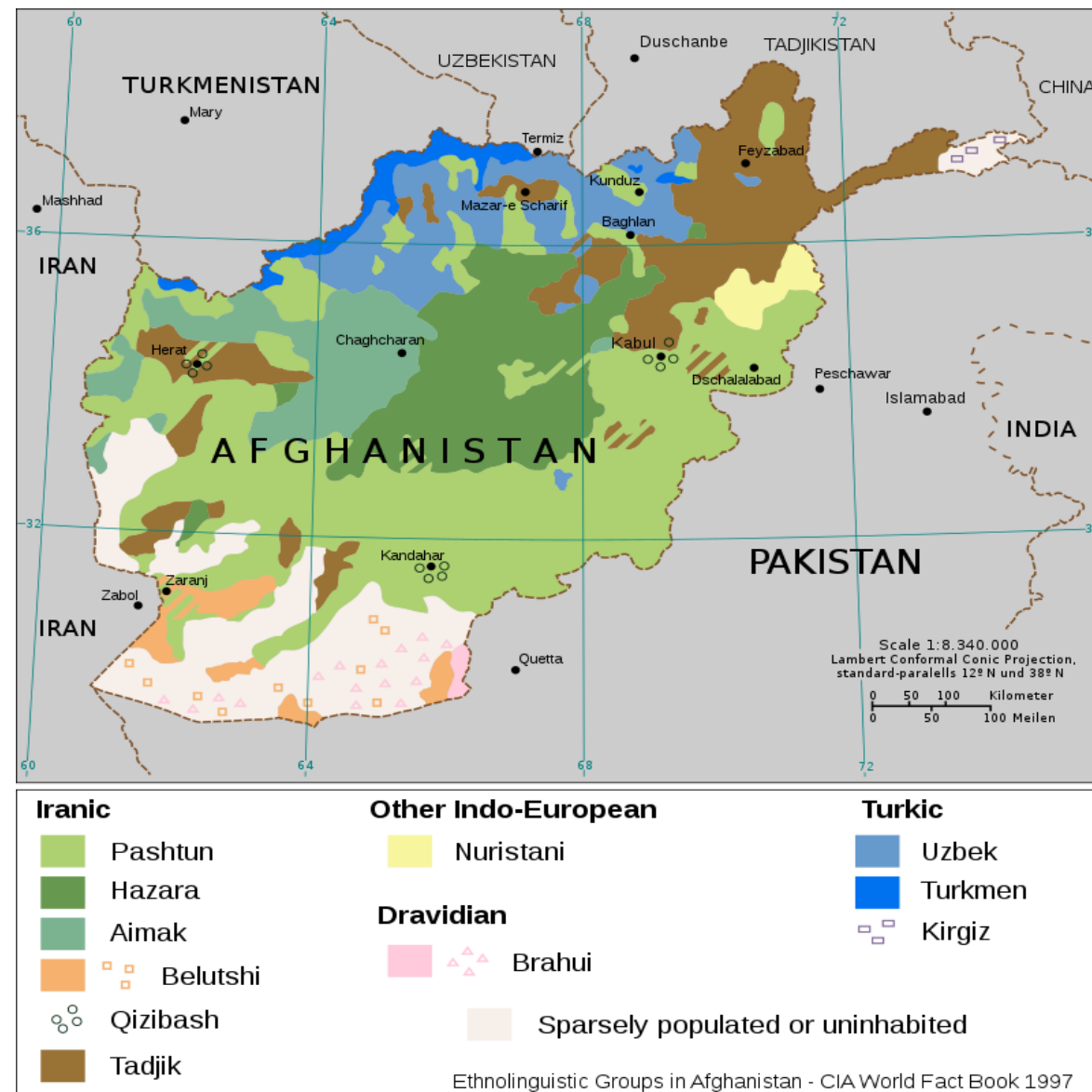

Talibani su glavni nositelji suprotstavljanja svim eventualnim evolucijskim promjenama u vlastitom sustavu vrijednosti.

To se nametanje zapanih vrijednosti u plemenskim zajednicama doživljava kao **kulturološko nasilje**.

Antropolozi povezuju te plemenske porive za otporom s antiglobalizacijskim pokretima na Zapadu (Nakić, 2011).

SL. 7. ETNIČKA STRUKTURA STANOVNIŠTVA AFGANISTANA

Izvor: <https://www.loc.gov/resource/g7631e.ct001105/?r=-0.602,0,2.204,0.959,0>

Većinu talibana ne može se smatrati teroristima - njihovo djelovanje ograničeno **na unutarnju borbu za političku moć** u Afganistanu.

Stoljećima su talibani ostali privrženi svojim školama i traženju više istine i "čistoće vjere,,.

Jedina stvar koja ih može više preokupirati jest **poziv na "sveti rat"** (džihad).

To se i dogodilo tijekom ruske okupacije Afganistana (1979. - 1989.).

Nakon odlaska ruskih postrojbi iz Afganistana - vratili se nazad u škole i džamije.

SL. 8. SOVJETSKE VOJNE SNAGE POVLAČE SE IZ AFGANISTANA

Izvor: <https://commons.wikimedia.org/wiki/, Commons:RIA Novosti>

DJELOVANJE TALIBANA DOLASKOM NA VLAST

Od kraja hladnog rata nijedan drugi politički pokret u islamskom svijetu nije privukao toliko pozornosti kao Talibani u Afganistanu.

Za neke Afganistance su talibani stvorili nadu da će to biti **pokret** koji vode islamski studenti s ciljem uvođenja mira u zemlju.

Drugi su se bojali da će se talibanski pokret brzo izroditi u još jednu frakciju, odlučnu nametnuti despotsku vladavinu afganistanistanskom narodu.

Paštunski talibani - u prvi plan postavili *pitanje međuetničkih odnosa* u multietničkoj državi, ulogu islama naspram klanskih, plemenskih i feudalnih struktura kao i pitanje modernizacije i ekonomskog razvoja u konzervativnom islamskom društvu.

Dolaskom na vlast, talibani su uveli ekstremnu interpretaciju šerijata ili islamskog prava - zgrozilo mnoge Afganistance i muslimanski svijet.

Zatvorili su sve škole za djevojke, a ženama je rijetko bilo dopušteno izaći iz svojih domova.

Talibani su zabranili svaki oblik zabave uključujući glazbu, TV, video, karte i većinu sportova i igara.

Talibanski oblik islamskog fundamentalizma - toliko ekstreman da ocrnjuje islamsku poruku o miru i toleranciji te njegovu sposobnost suživota s drugim vjerskim i etničkim skupinama.

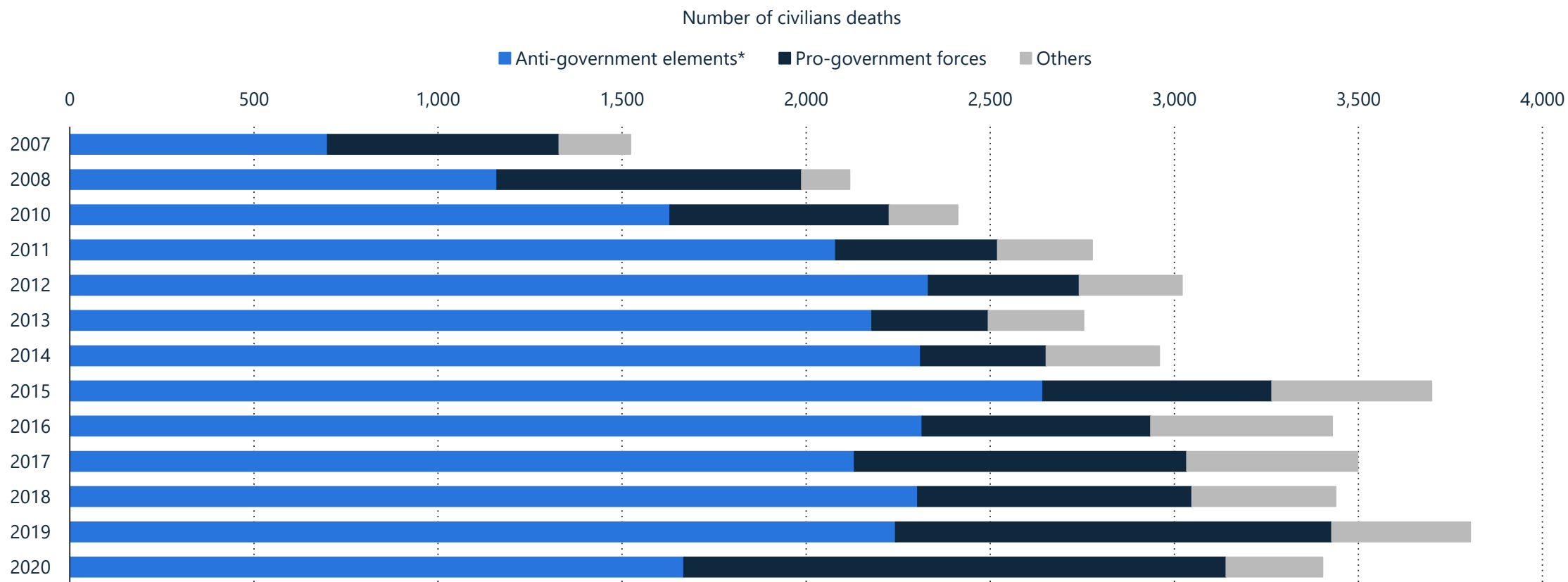
SL. 9. AFGANISTANSKE ŽENE NAKON DOLASKA TALIBANA NA VLAST

Izvor: <https://www.npr.org/2021/08/19/1028472005/afghanistan-conflict-timeline>

Broj poginulih civila u Afganistanu od 2007. do 2020., prema odgovornosti

Number of civilian deaths in Afghanistan by responsible party 2007-2020

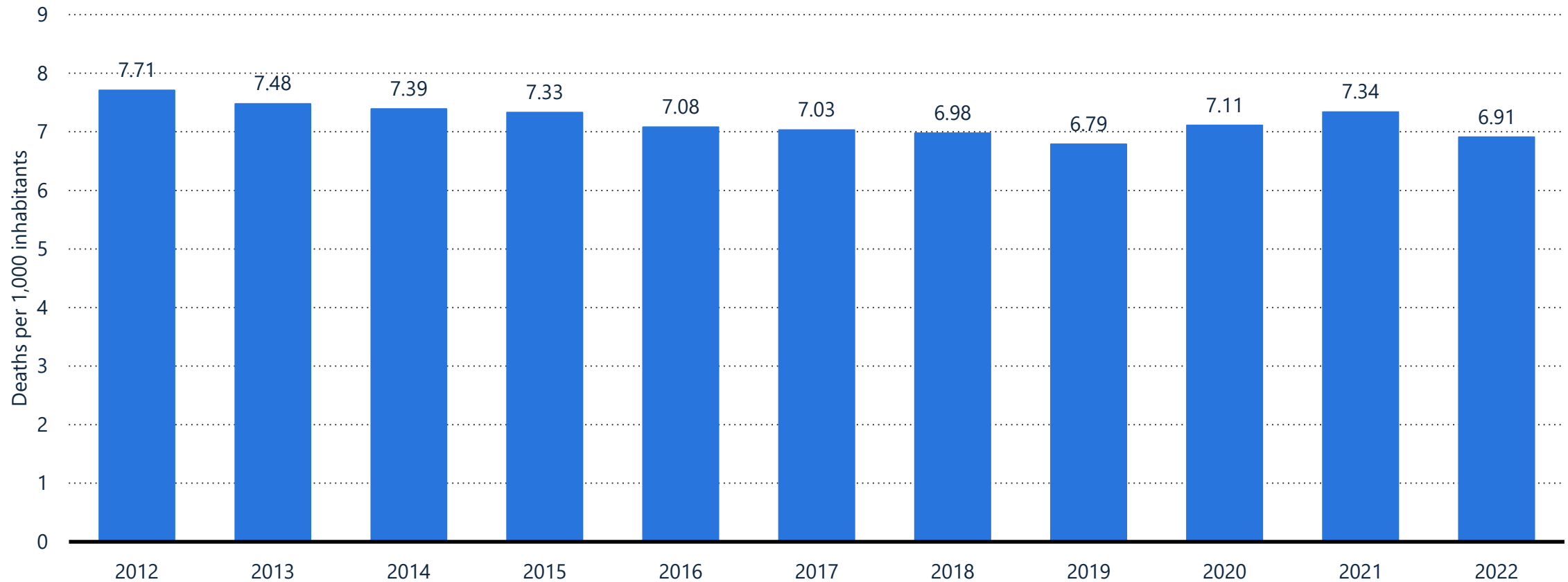

Note(s): Afghanistan; 2007 to 2020

Further information regarding this statistic can be found on [page 8](#).

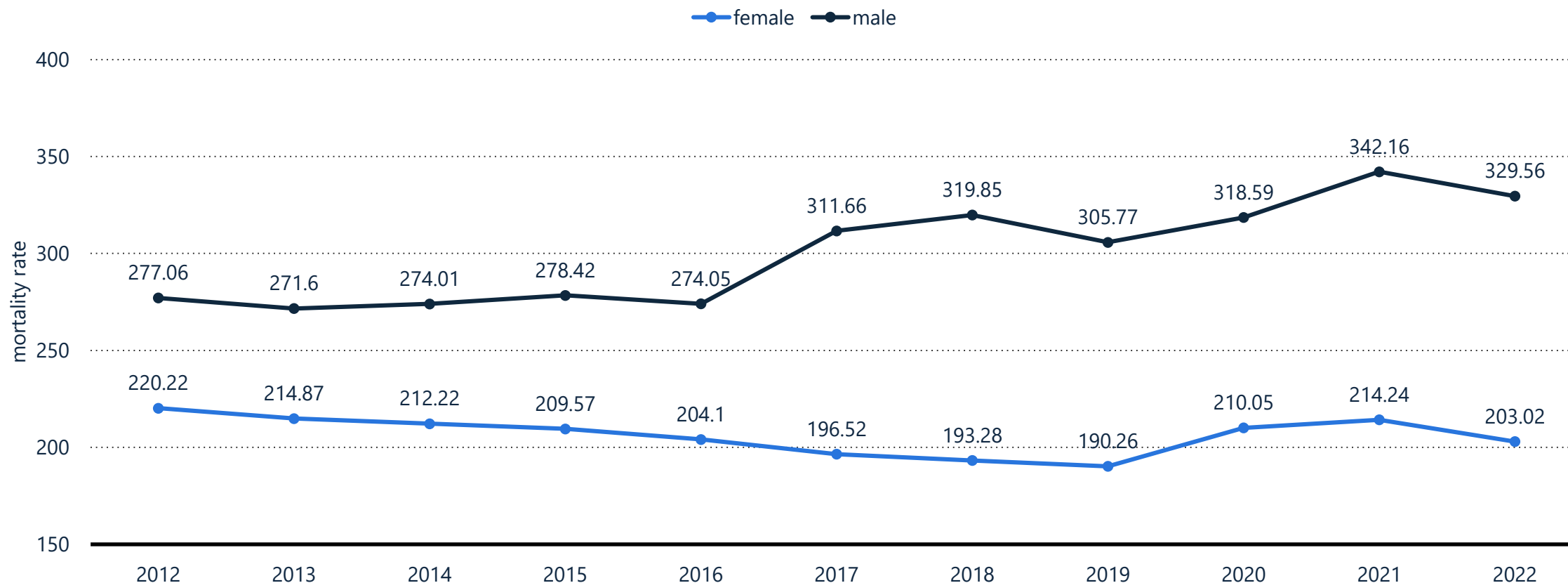
Source(s): Brookings Institution; UNAMA; [ID 269037](#)

Stopa smrtnosti od 2012. do 2022. (u umrlima na 1 000 stanovnika)

Afganistan: Stopa smrtnosti odraslih od 2012. do 2022. (na 1000 odraslih), prema spolu

Mortality rate in Afghanistan 2022, by gender

REGIONALNE PODJELE

Iran, Turska, Indija, Rusija i četiri od pet srednjoazijskih republika – Uzbekistan, Kazahstan, Kirgistan i Tadžikistan – podržale su antitalibanski Sjeverni savez oružjem i novcem da pokuša zaustaviti napredovanje talibana.

Nasuprot tome, Pakistan i Saudijska Arabija podržali su talibane.

U razdoblju nakon hladnog rata - to je stvorilo **polarizaciju** bez presedana diljem regije.

Pobjede talibana u sjevernom Afganistanu i njihova kontrola nad više od 90 % zemlje, pokrenuli su još žešći regionalni sukob.

U središtu ovog regionalnog sukoba je bitka za golemo bogatstvo nafte i plina na prostoru Srednje Azije – posljednje **neiskorištene rezerve energije** u svijetu danas.

Intenzivno natjecanje između regionalnih država i zapadnih naftnih kompanija o tome tko bi gradio unosne cjevovode koji su potrebni za transport energije do tržišta u Europi i Aziji.

Ovo rivalstvo je postalo *nova Velika igra* - povratak u 19. stoljeće i **Veliku igru** između Rusije i Britanije oko kontrole i dominacije u srednjoj Aziji i Afganistanu.

SL. 10. GLAVNI BAZENI NAFTE U SREDIŠNJOJ AZIJI

Izvor: U.S Energy Information Administration,
https://www.eia.gov/international/analysis/regions-of-interest/Caspian_Sea

SL. 11. GLAVNE NAFTNE RUTE U SREDIŠNJOJ AZIJI

Izvor: U.S Energy Information Administration,
https://www.eia.gov/international/analysis/regions-of-interest/Caspian_Sea

Zapad se također bojaio posljedica stalnog **širenja trgovine drogom** iz Afganistana i talibanskog skrivanja međunarodnih terorista.

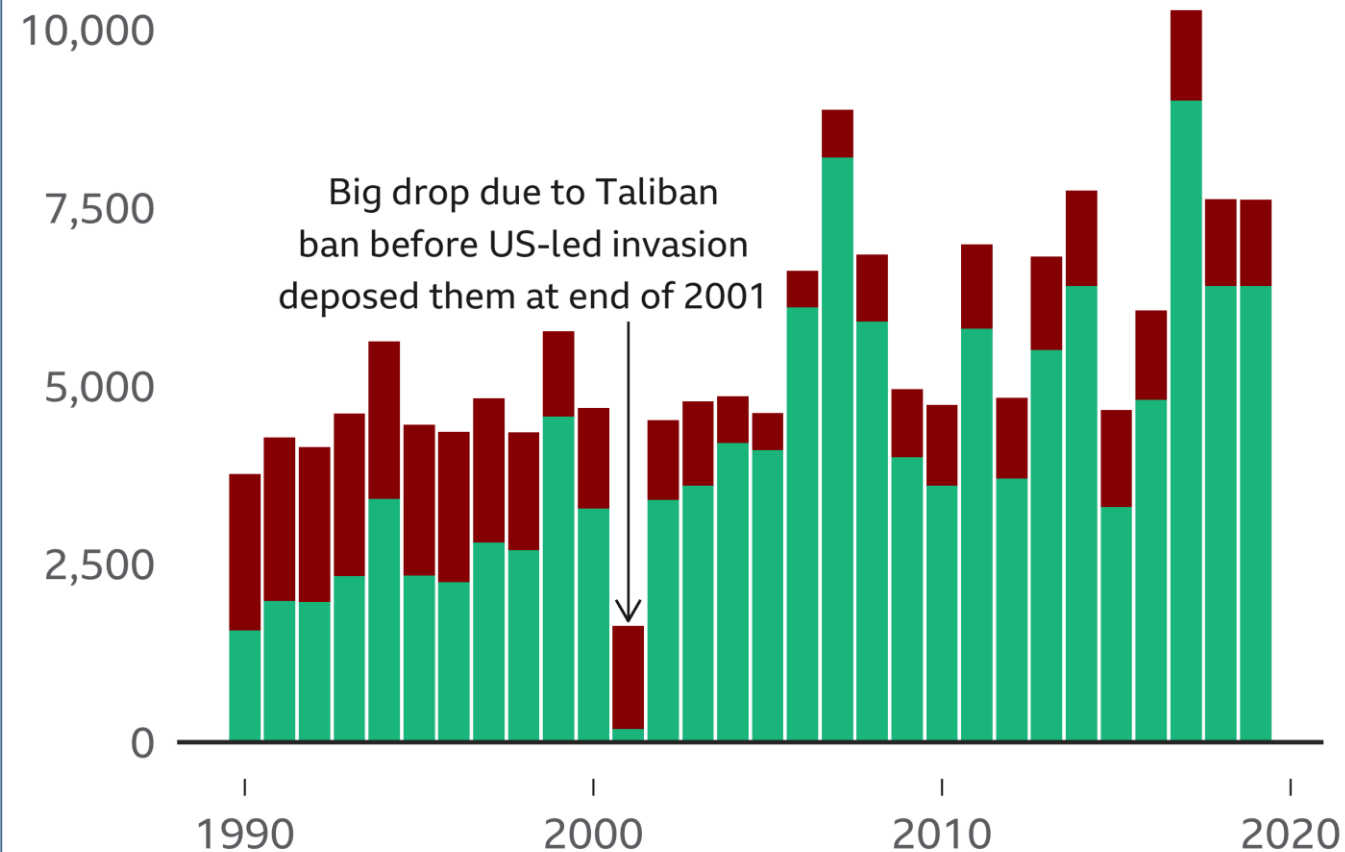
Prema američkom State Departmentu - talibani profitiraju kroz poreze na usjev **opijuma** i neizravno kroz preradu i trgovinu.

Od uzgajivača opijuma navodno se ubire porez od 10 % na uzgoj.

Afghanistan is responsible for more than 80% of global opium production

Opium production in tonnes, 1990-2019

■ Afghanistan ■ Rest of world

Source: UNODC

BBC

Porez se ubire i od laboratorija koji opijum pretvaraju u heroin, kao i od trgovaca koji krijumčare nedopuštene droge.

Procjene godišnjeg udjela talibana u ekonomiji ilegalne droge - kreću se od **100 do 400 mil. dolara**.

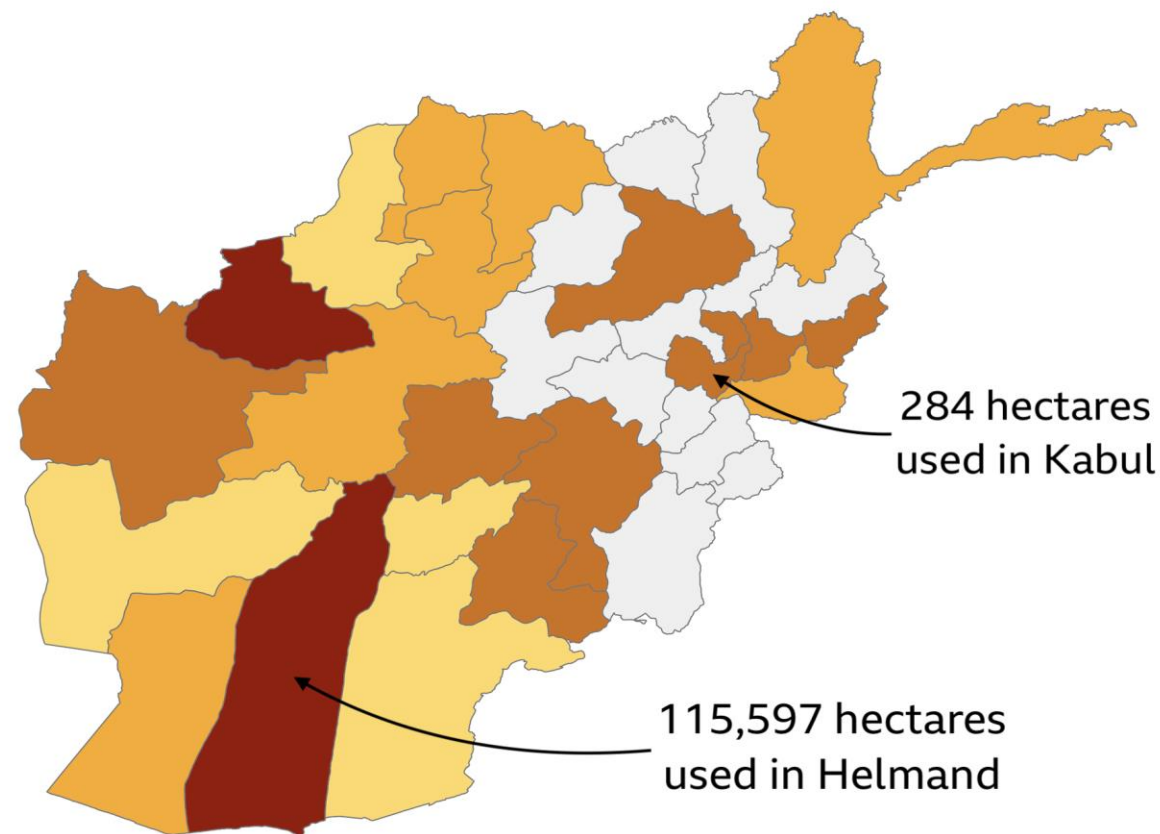
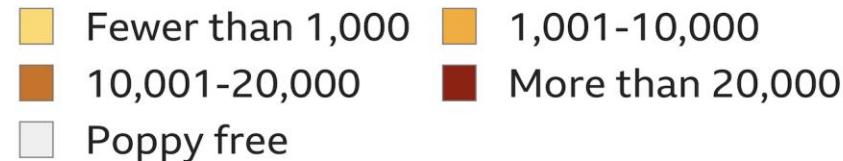
Trgovina drogom čini do 60 % talibanskog godišnjeg prihoda.

Heroin proizveden od opijuma uzgojenog u Afganistanu čini **95% tržišta u Europi**.

Međutim, samo 1% američke opskrbe heroinom dolazi iz Afganistana - prema američkoj Agenciji za suzbijanje droga, većina dolazi iz Meksika.

Opium poppy cultivation in Afghanistan

Hectares used by province, 2020

Source: UNODC

Izvor: BBC News, <https://www.bbc.com/news/world-asia-58308494>

58 % potencijalnog prinosa opijuma dolazi iz južne regije.

Najviše maka raste u pokrajinama poput **Helmanda i Kandahara**, koje su također uporišta talibana.

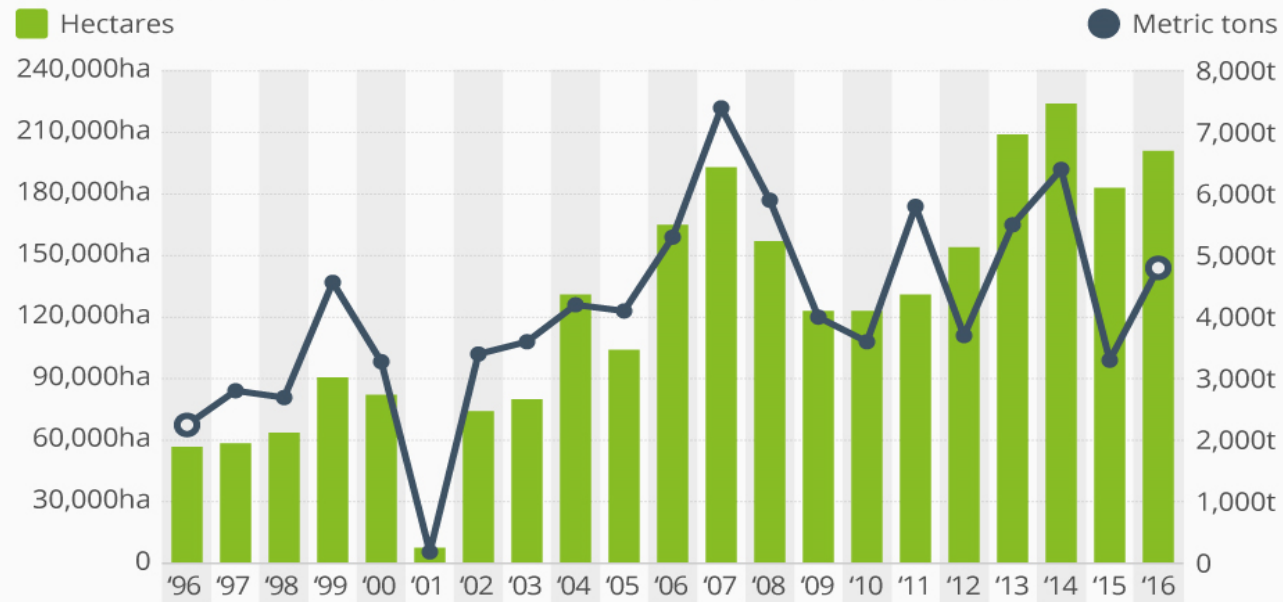
Također, istočna pokrajina Nangarhar i zapadna pokrajina Badghis koje graniče s Turkmenistanom su među vrhunskim proizvođačima.

Ipak, najveći porast zabilježen je u nekadašnjim mirnijim pokrajinama na sjeveru.

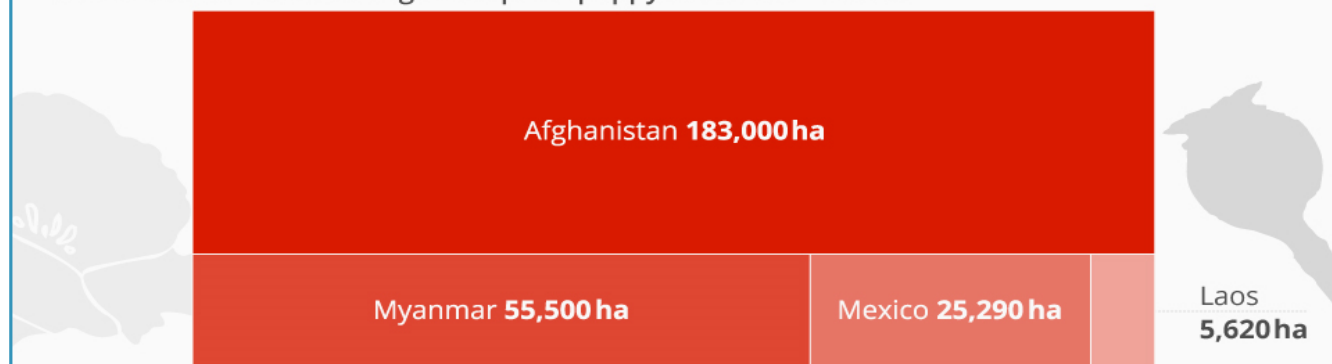
Prema UNODC-u, samo 13 od 34 afganistanskih pokrajina proglašene su slobodnima od maka.

Afghanistan: The World's Top Opium Producer

Potential production of opium and cropland for opium poppy in Afghanistan

Countries with most acreage for opium poppy cultivation in 2015

@StatistaCharts

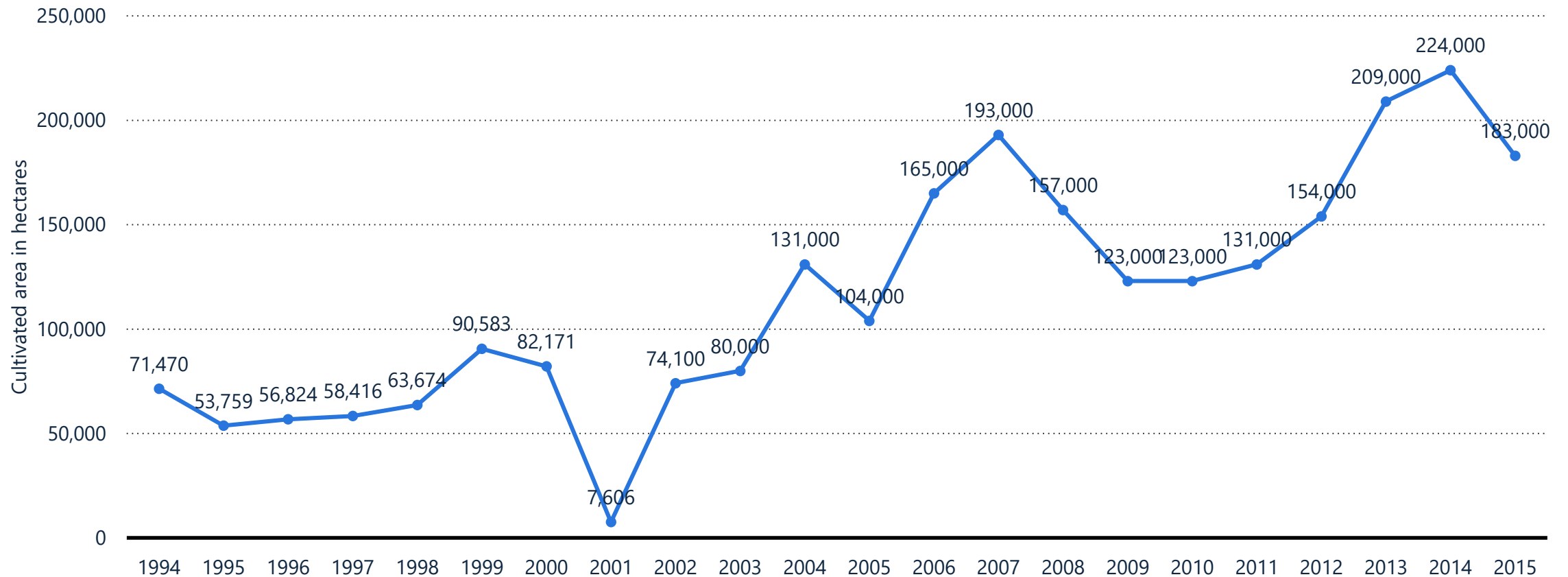
Source: UNODC

statista

Izvor: Statista, <https://www.statista.com/chart/6416/afghanistans-opium-production-creeps-back-up/>

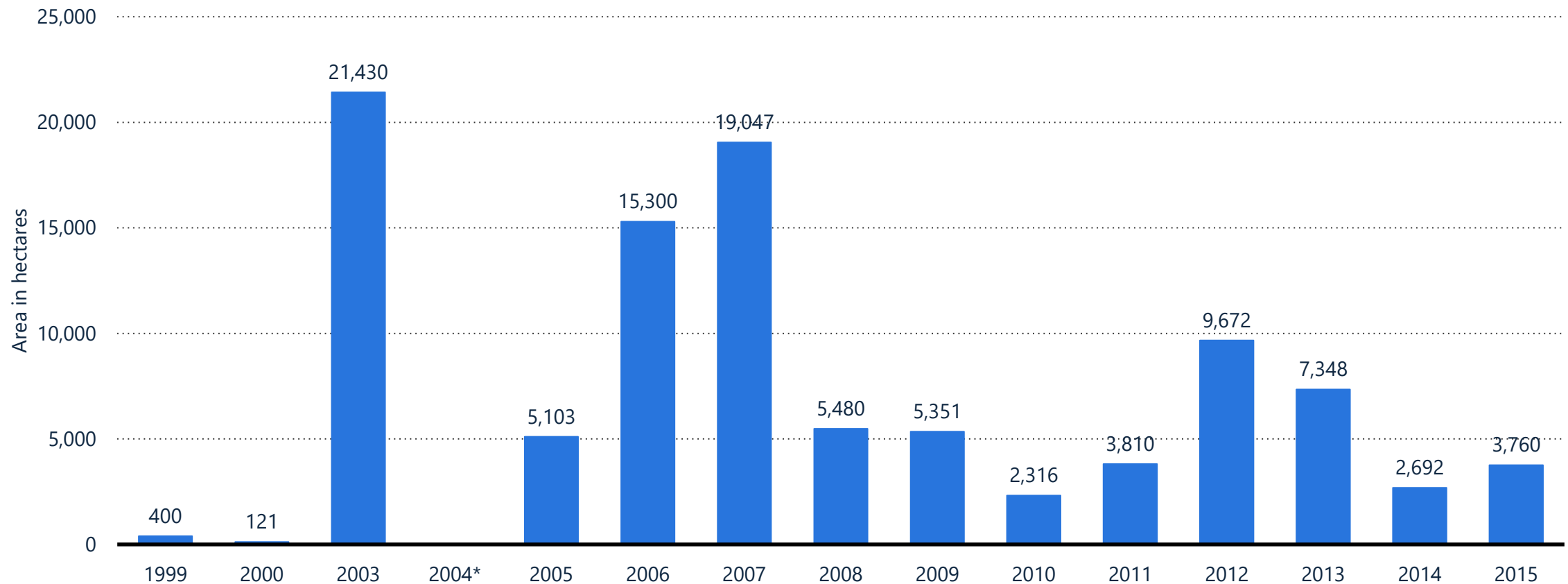
Zemljište pod usjevima opijumskog maka u Afganistanu od 1994. do 2015. (u hektarima)

Cropland for opium poppy in Afghanistan 1994-2015

Ukupna površina polja opijumskog maka uništena u Afganistanu od 1999. do 2015. (u hektarima)

Afghanistan: opium poppy field destruction 1999-2015

IAKO JE BILO FLUKTUACIJA, PROIZVODNJA OPIJUMA I ZAPLJENE OPIJUMA POKAZALE SU UZLAZNI TREND TIJEKOM POSLJEDNJA DVA DESETLJEĆA - U SKLADU S UZGOJEM MAKU U AFGANISTANU.

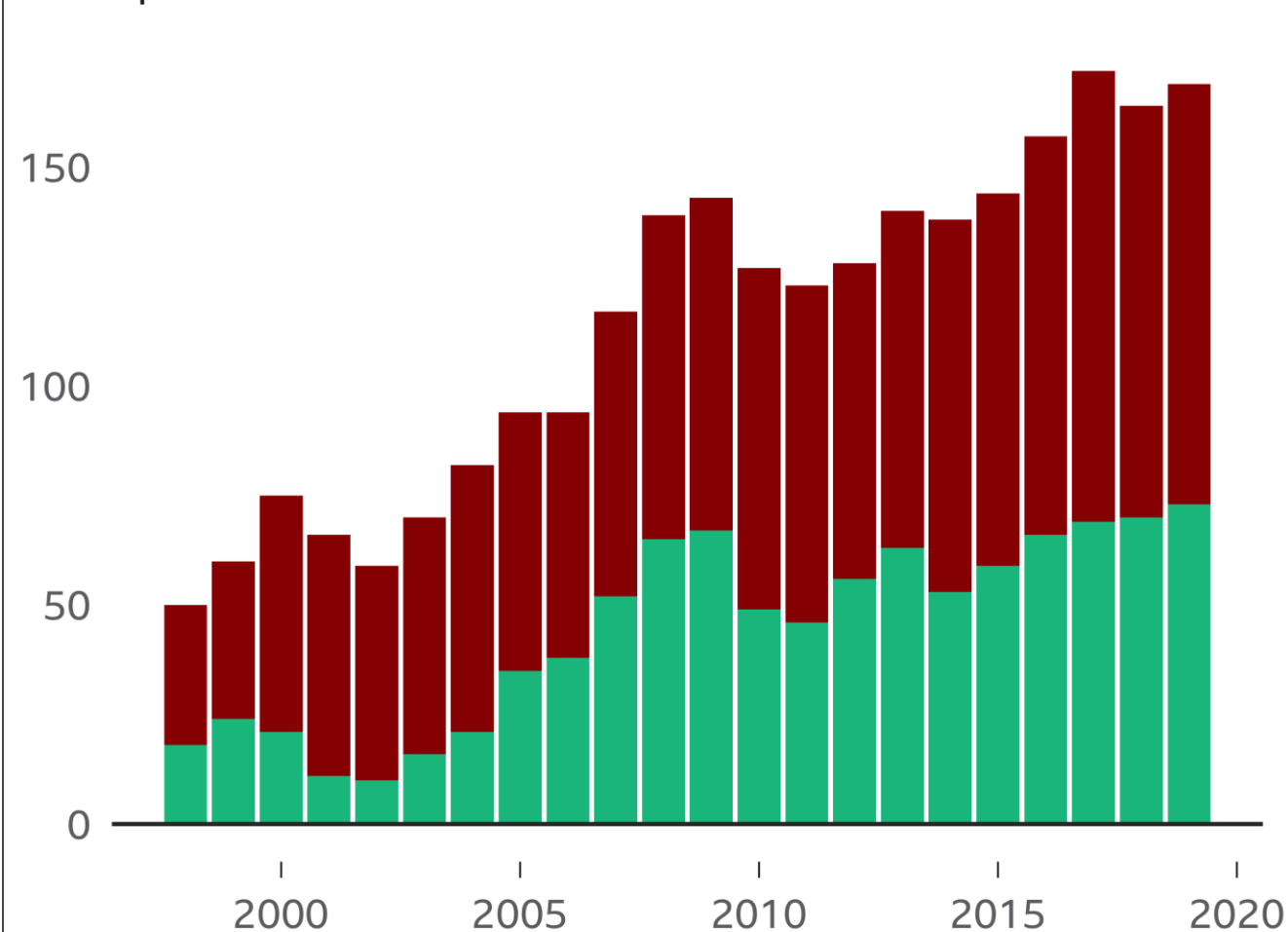
ZAPLJENE DROGE I UHIĆENJA IMAJU MINIMALAN UTJECAJ NA UZGOJ OPIJUMSKOG MAKU U ZEMLJI.

GLAVNI RAZLOG — VELIKO SIROMAŠTVO I EKONOMSKA BEZPERSPEKTIVA.

Amount of opium and heroin seized globally

Seizures in tonnes, 1998-2019

■ Opium ■ Heroin

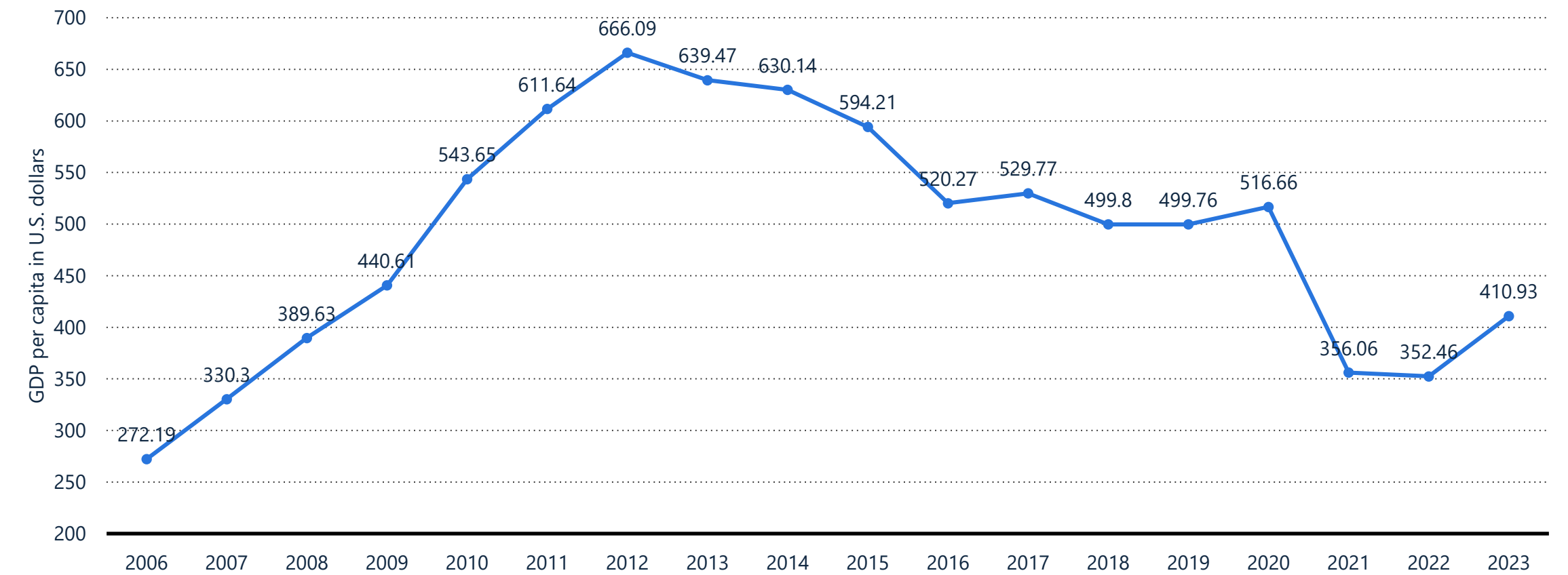
Source: UNODC

BBC

Izvor: BBC News, <https://www.bbc.com/news/world-asia-58308494>

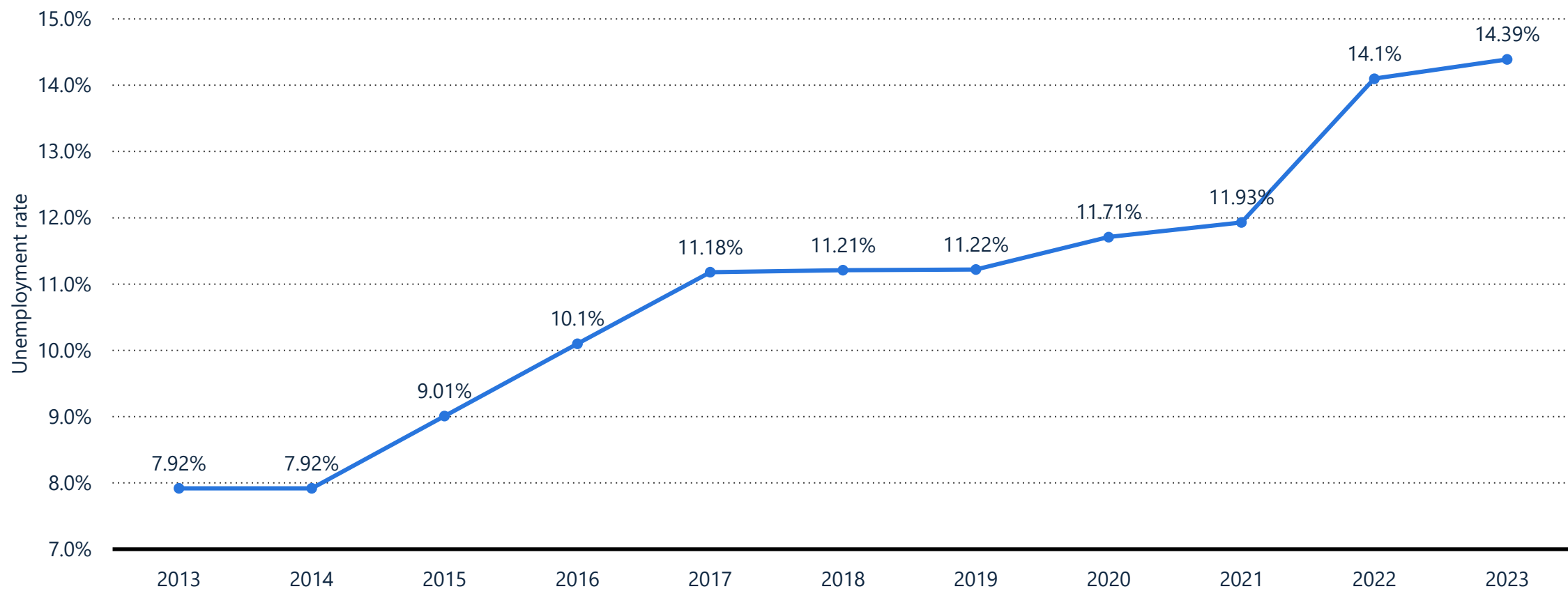
Bruto domaći proizvod (BDP) po glavi stanovnika u tekućim cijenama od 2006. do 2022. (u američkim dolarima)

Gross domestic product (GDP) per capita in Afghanistan 2022

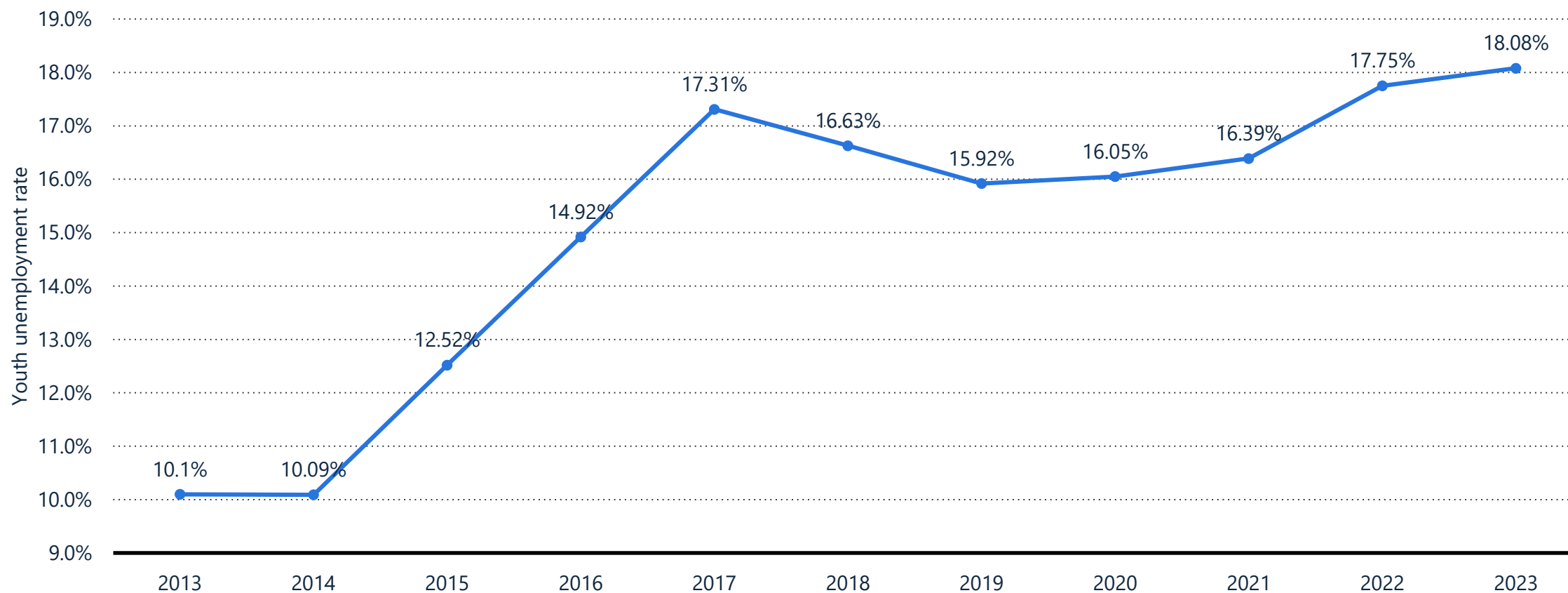
Stopa nezaposlenosti od 2013. do 2023

Unemployment rate in Afghanistan 2023

Stopa nezaposlenosti mladih od 2013. do 2023

Youth unemployment rate in Afghanistan in 2023

- Talibanski povratak osnovama i islamskim idealima ispunio je predviđanja nekih američkih intelektualaca da će se nakon hladnoratovske ere, novi militantni islamski svijet suprotstaviti Zapadu i stvoriti **drugu verziju hladnog rata** u novom sukobu civilizacija.
- To što je Afganistan u središtu takvog sukoba nije po nekima iznenađenje.

SL. 12. DOLAZAK TALIBANA NA RAZGOVOR S PREDSTAVNICIMA AFGANISTANSKE VLADE

Afganizacija zapravo ne bi trebala biti odgovor na talibanizaciju zemlje - već protuteža alkaidizaciji.

Mora se jasno odvojiti pitanje razlikovanja talibana i njihove pozicije od stvarnoga neprijatelja, a to je **teroristička mreža Al-Qaida**.

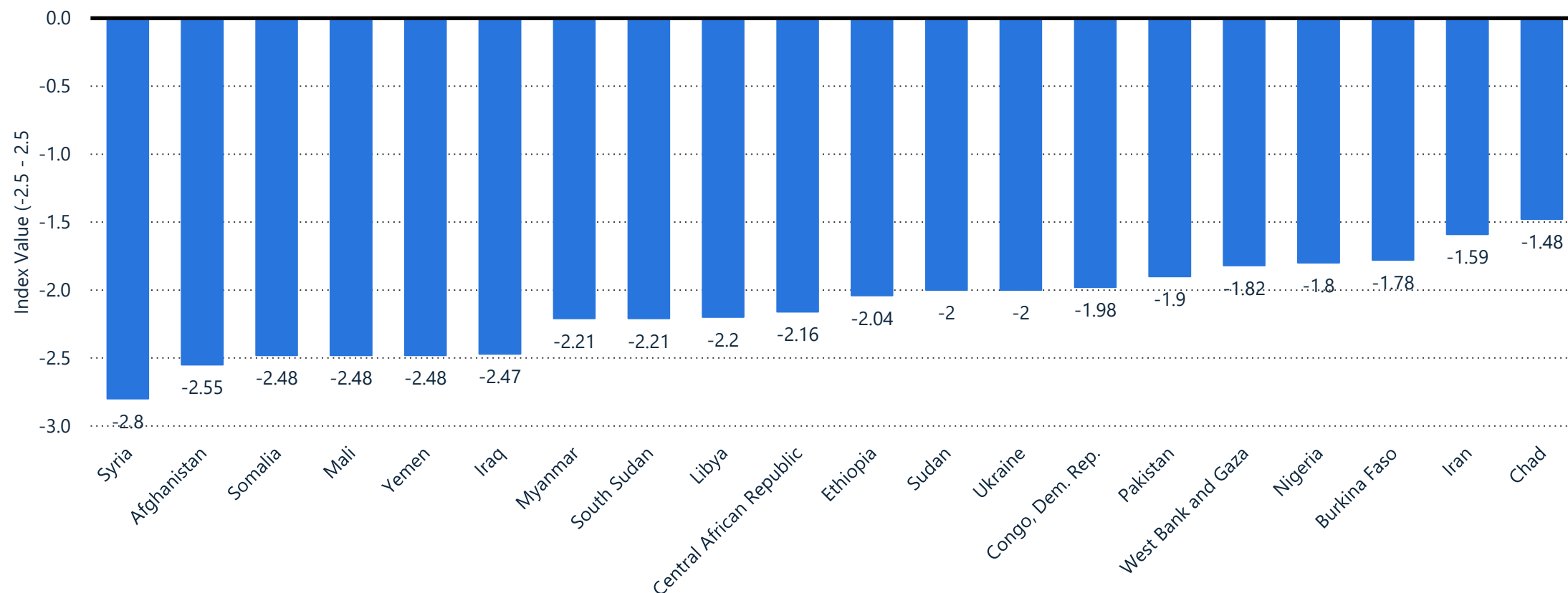
Što se tiče talibana, pitanje je kako pronaći prave sugovornike među različitim talibanskim skupinama i pobunjenicima.

Izvor: Anadolu Agency, <https://www.aa.com.tr/en/asia-pacific/taliban-refuse-to-talk-with-afghan-government-committee/1783389>

Poredak zemalja s najvećom političkom nestabilnošću u svijetu u 2022

Countries with the highest political instability worldwide 2022

Note(s): Worldwide; 2022; Estimates

Further information regarding this statistic can be found on [page 8](#).

Source(s): World Bank; [ID 273051](#)

Stari kraljevi iz povijesti vjerovali su da je regija oko Afganistana samo središte svijeta i ovo se gledište zadržalo do modernih vremena.

Slavni indijski pjesnik Mohammed Iqbal opisao je Afganistan kao '**srce Azije**', dok je Lord Curzon, britanski potkralj Indije, u ranom 20. stoljeću nazvao Afganistan „**kokpitom Azije**“.

ISLAM U DRŽAVI AFGANISTAN

Islam - središnji dio diskursa moći i upravljanja socijalnim i političkim odnosima na svim razinama društva u modernom Afganistanu.

Na prijelazu u 20. stoljeće, diskurs islama i džihada u Afganistanu bio je pod utjecajem i pojačan rastućim otporom **antikolonijalnog džihada** diljem Azije i Afrike.

To je također dovelo do snažnih **panislamskih** reformističkih pokreta.

Ideje **Jamal al-Din Afganija** i njegovih učenika da pokrenu muslimane iz stanja "ignoriranja i bespomoćnosti" kroz obrazovanje, reformu i stjecanje modernih znanosti.

Stvaranje jedinstva muslimanskog **ummaha** (vjerska zajednica) da se odupre zapadnoj agresiji i okupaciji.

Kraj I. svjetskog rata značajno je pridonio rastućoj ideologiji nacionalnog oslobođenja i antikolonijalnog otpora među uskim krugom reformističkih elita u Afganistanu.

SL. 13. DURANDOVA LINIJA 1893.

Pobjeda kralja Amanullaha u Trećem anglo-afganistanskom ratu (1919.) koji se naziva i **Rat za neovisnost**, izborena je uz ogromnu cijenu.

Priznavanje **Durandove linije** kao granice između neovisnog Afganistana i Britanske Indije podijelilo je Paštune između dvije države.

To je dovelo do razočaranja među paštunskim plemenima.

Nakon stvaranja Pakistana, sporovi oko Durandove linije postali su izvor političke nestabilnosti u odnosima između Afganistana i Pakistana, kao i općenito u regiji.

Izvor: National Geographic, Learn with us; The Durand line, <https://education.nationalgeographic.org/resource/durand-line> (31.1.2023.)

Godine 1929. Amanulahov islamski reformizam, djelomično inspiriran Mladoturcima i kasnije Kemalom Ataturkom te Reza šahom od Irana, pozvao je na temeljitu **etatizaciju** **islama** - potpunu integraciju i kontrolu *din wa dowlat* (vjere i države) od strane monarha.

Ustav je ipak podržao pitanja poput onih koja su bila nepoželjna ultrakonzervativnim klericima i svetim ljudima **tzv. pirovima**.

POTPORA MUDŽAHEDINIMA

Sovjetska invazija na Afganistan ponudila je SAD-u i Europljanima novu priliku za suradnju s njihovim muslimanskim klijentima u Zaljevu (Ujedinjeni Arapski Emirati i Saudijska Arabija).

I Egipat je ponudio značajnu tajnu vojnu i gospodarsku pomoć **afganistanskim mudžahedinima**, kako bi se mogli boriti protiv zajedničkog neprijatelja - Sovjetskog Saveza.

Tijekom novca i oružjem CIA-e upravljao je pakistanski ISI (obavještajna služba).

Dolaskom velike financijske i tehničke podrške, mudžahedini su ubrzo izgubili kontrolu nad svojim džihadom u korist vanjskih dobročinitelja.

SL. 15., 16. SOVJETSKA VOJSKA U AFGANISTANU

Izvor: <https://inews.co.uk/news/world/russia-afghanistan-why-invade-soviet-union-invasion-1979-timeline-what-happened-1156206>

Njihova se borba kolektivno promatrala **kao borba protiv ateizma i nevjernika.**

Podignuto je i očekivanje muslimana diljem svijeta koji su podržavali džihad u Afganistanu.

Nakon što je sovjetska Crvena armija razbijena i ostavljena ponižena u Afganistanu, SSSR se ubrzo nakon toga raspao - to je dovelo i do pada njihovog marionetskog režima u Kabulu.

U nedostatku središnje vlasti u Kabulu, zemlja je bila podijeljena na **autonomne regionalne cjeline.**

One su bile temeljene na **etničkim, sektaškim i plemenskim podjelama**, na čelu s moćnicima (šurama).

Talibani ipak prevladavaju u sektaškim borbama.

S talibanima - ponovno se uvodi politiku **sakralizacije države**.

Afganistan je napravio puni krug u *instrumentalnoj upotrebi islama* od strane državne vlasti.

Ti **elementi talibanizma**, kao neke vrste neofundamentalizma, bili su dodatno dopunjeni antišiiitskim i antisufijskim praksama lokalnog stanovništva, kao i protivljenjem Zapadu i modernosti koju zagovaraju njihovi novi međunarodni džihadistički saveznici.

Talibani su propustili priliku za učinkovito **korištenje islama u upravljanju državom.**

Tragični događaji od 11.9.2001. skrenuli su pozornost svijeta na strašne posljedice islamskih „igara“ od strane regionalnih i međunarodnih sila u Afganistanu od 1992. godine.

Kao odgovor, SAD je 7. listopada 2001. pokrenuo vojnu kampanju za uklanjanje talibana s vlasti i pokrenuo **tzv. rat protiv terorizma.**

SL. 17. TALIBANI ULAZE U KABUL, 1996.

Izvor: <https://www.npr.org/2021/08/19/1028472005/afghanistan-conflict-timeline>

SJEVERNI AFGANISTAN KAO PRIJETNJA SREDIŠNJOJ AZIJI

Mnogi čimbenici objašnjavaju otpornost i moć islama u središnjoj Aziji, unatoč tome što je aktivno potkopavan i bez obzira na njegovu trenutnu političku relevantnost:

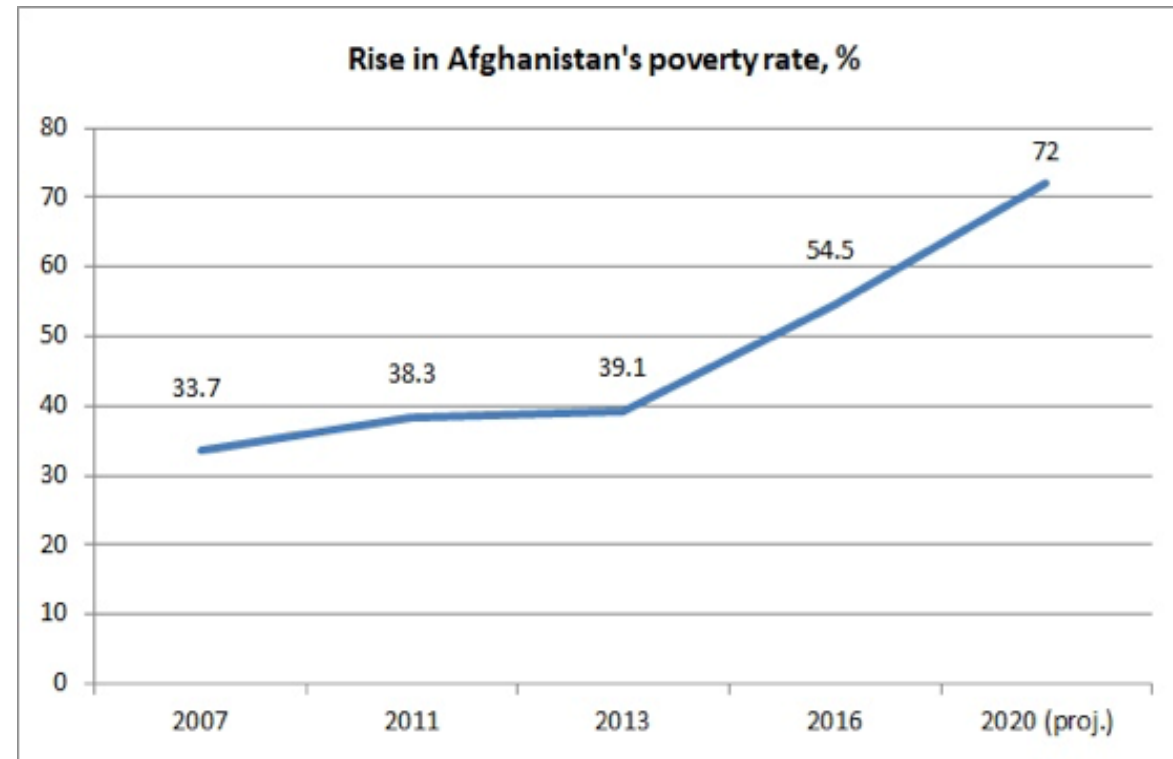
1. duboki povijesni korijeni,
2. središnje mjesto islama kao oznake identiteta za narode ovih krajeva i
3. središnja uloga islama kao etičkog, moralnog, pravnog i kulturnog okvira za kolektivni život.

Radikalizaciju islamskih pokreta u Središnjoj Aziji poticali su **gospodarski problemi regije**: nezaposlenost, naročito među mladima te siromaštvo.

Postoji jasna korelacija između ekonomske situacije i islamske militantnosti.

Ferganska dolina, koja obuhvaća dijelove Uzbekistana, Kirgistanu i Tadžikistana, jedna je od najsiromašnijih regija središnje Azije i ima većinu islamističkih boraca u regiji.

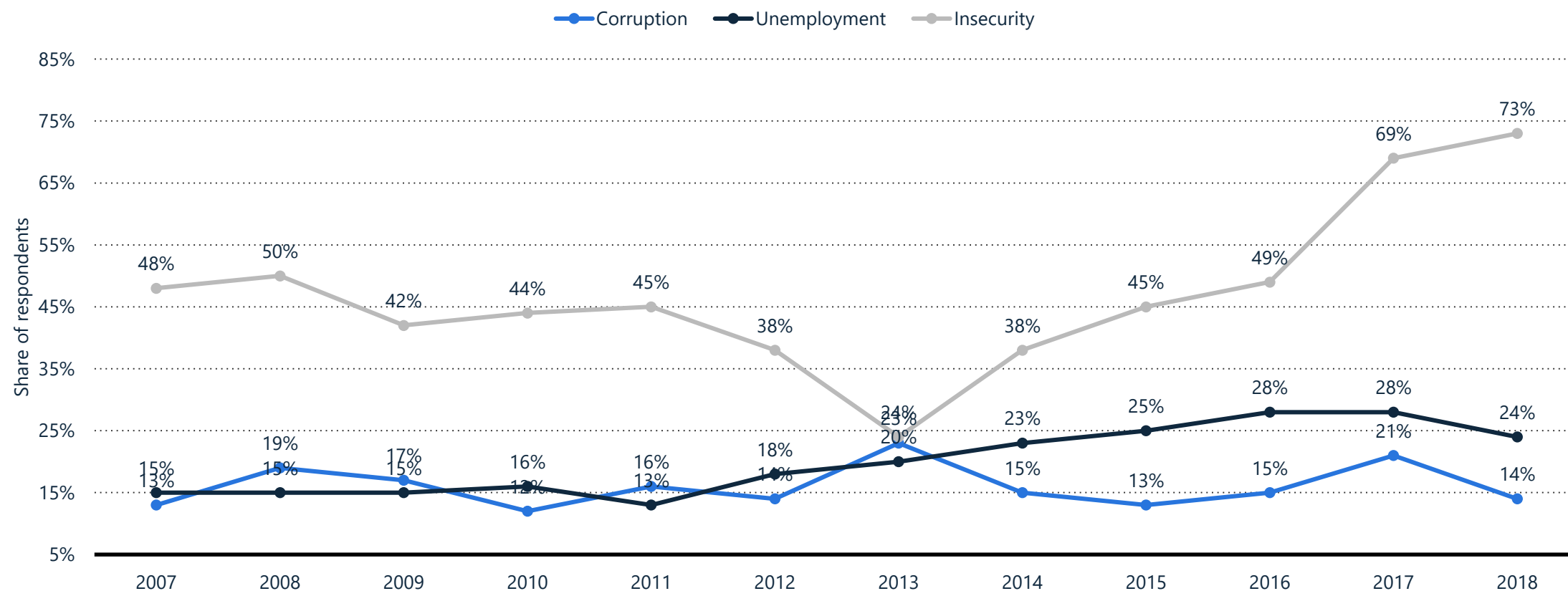
SL. 18. STOPA SIROMAŠTVA U AFGANISTANU, 2007. - 2020.

Izvor: Afghanistan Analysis Network, <https://www.afghanistan-analysts.org/en/reports/economy-development-environment/> (31.1.2023.)

Političke zabrinutosti ispitanika u Afganistanu od 2007. do 2018.

Share of political concerns of respondents in Afghanistan 2007-2018

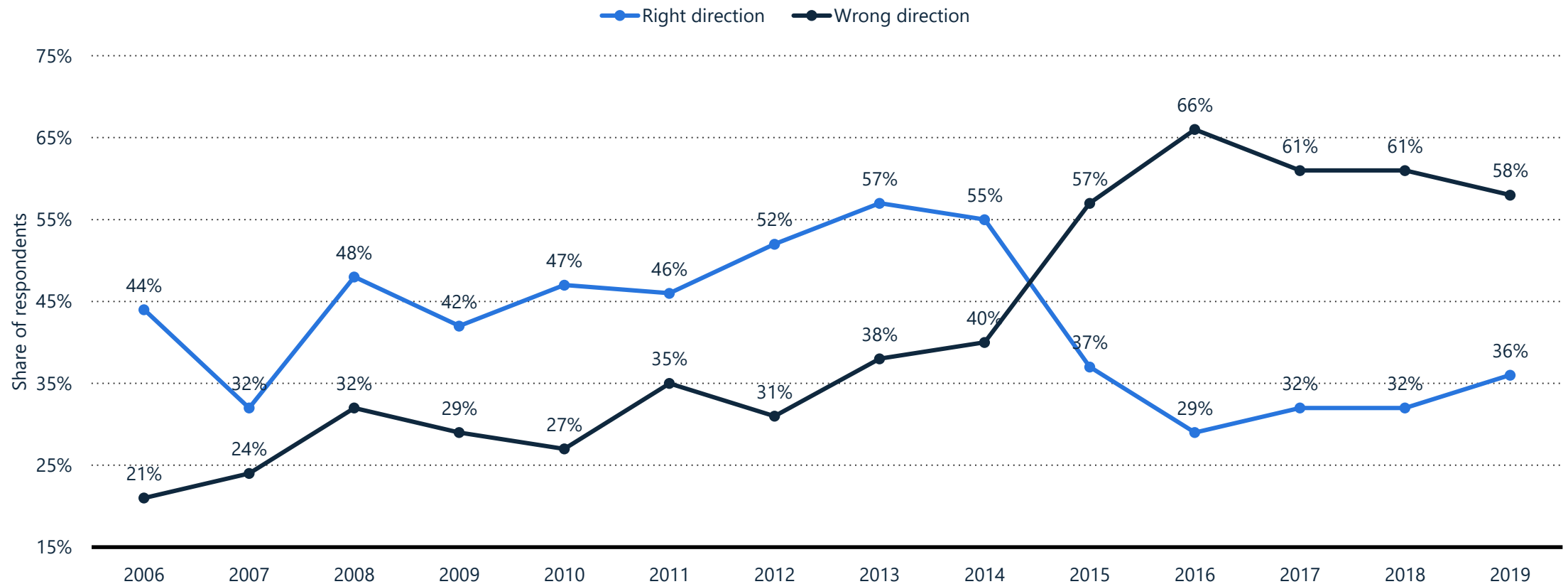
Note(s): Afghanistan, MENA; 2007 to 2018; 18 years and older; 15,012 respondents; Interview

Further information regarding this statistic can be found on [page 8](#).

Source(s): Brookings Institution; The Asia Foundation; [ID 1258806](#)

Raspodjela mišljenja ispitanika o smjeru u kojem ide zemlja od 2006. do 2019.

Opinion on the direction of the country in Afghanistan 2006-2019

Note(s): Afghanistan, MENA; 2006 to December 2019; 18 years and older; 15,012 respondents; Interview

Further information regarding this statistic can be found on [page 8](#).

Source(s): Brookings Institution; The Asia Foundation; [ID 1258816](#)

SL. 19. REGIONALNA PODJELA AFGANISTANA - SJEVERNI AFGANISTAN PRIJATNJA JE ZA OKOLNE SUSJEDE

U okviru sigurnosne politike Središnje Azije - zabrinjava područje sjevernog Afganistana.

Borba za kontrolu nad sj. Afganistanom između talibana, ISILA-a i dr. terorističkih skupina velika je sigurnosna briga za države **Srednje Azije**.

Stanje se u regiji pogoršava.

Srednjoazijske države imaju malo opcija s kojima bi se nosile u vezi s novom prijetnjom na svojoj granici.

Od povratka na vlast - talibani uvjeravaju vlade država Srednje Azije da neće dopustiti da se afganistanski teritorij koristiti za napade na njih.

Izvor: Chakit, Karwowski, 2015., https://www.researchgate.net/figure/Regions-of-Afghanistan_fig1_283641293

MEĐUOVISNOST DRŽAVA SREDNJE AZIJE I AFGANISTANA

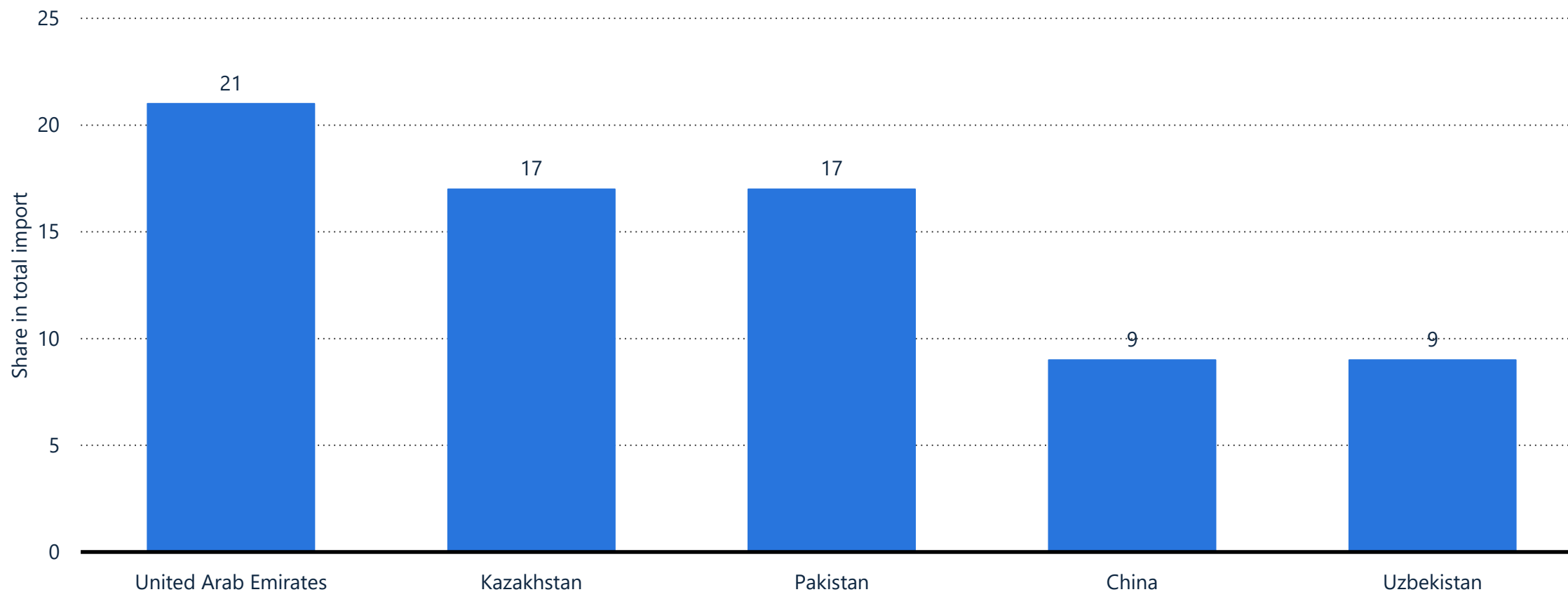
Povezanost središnje Azije s Afganistanom puno je veća od kad su talibani bili na vlasti kasnih 1990-ih.

Kao rezultat toga, vlade središnje Azije ne mogu ignorirati ono što se događa preko granice.

Potencijalni dobici od proširenja trgovine sa državama u južnoj Aziji i dalje nadmašuju rizike suradnje s afganistanskom militantnim skupinama.

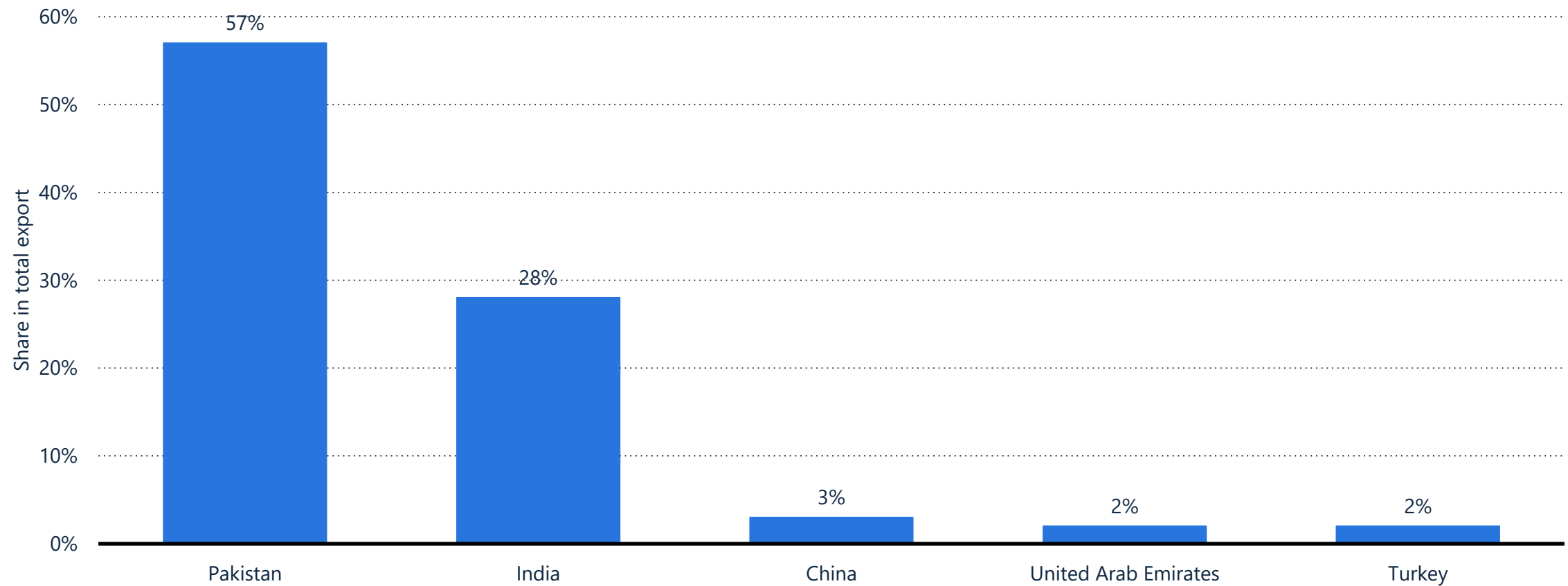
Glavni uvozni partneri Afganistana, u 2022. god.

Main import partners of Afghanistan 2022

Glavni izvozni partneri u 2022.god.

Main export partners of Afghanistan 2022

Sl. 20. Sustavi opskrbe na prostoru Središnje Azije

Map 4. The Central Asian Power System

Dalekovodi su građeni nakon 2001. za izvoz električne energije iz svih susjednih srednjoazijskih država u Afganistan.

Afganistan uvozi 73 % svoje električne energije.

Gotovo 60 % te električne energije dolazi iz **Uzbekistana**.

17 % iz Turkmenistana i 4 % iz Tadžikistana.

SL. 21. POSTOJEĆA I PLANIRANA ENERGETSKA MREŽA U AFGANISTANU

TRANZITNE MOGUĆNOSTI IZLAZA NA MORE

Jedan od najvažnijih problema srednjoistočnih država koji opterećuju međunarodne odnose u toj regiji - **pitanje adekvatne participacije tih država na svjetskom moru.**

Na afganistanski izlaz na more bitno su utjecali (i utjecat će) neki širi politički odnosi.

Tranzit preko Irana ima ograničenu vrijednost i najpogodniji je za vezu s nekim državama u Zaljevu.

Za Kinu, Afganistan nije važan kao tranzitna zemlja - iako preko provincije Wakhan i ostalog Afganistana, Kina ima izlaz na Srednji istok - premda ne i izravno do mora.

Kina je zainteresirana i za **Baludžistan.**

I Bangladeš i Afganistan, a i eventualni novi Baludžistan - elementi su okruženja Kine.

Afganistan ima i neke **ograničene prednosti**: njegova strateška i geopolitička lokacija je takva da on uvijek može naći supstituciju za svoj tranzit.

Sea and land trade routes linking Afghanistan to Iran and India.

Izvor: <https://iranprimer.usip.org/blog/2020/aug/06/irans-troubled-provinces-baluchistan>

AFGANISTAN I PAKISTAN

Problem stabilnosti Afganistana, ali i cijele regije, nije moguće sagledati samo s političkog i/ili vojno-sigurnosnog aspekta.

Ključan je i **kulturološki segment i povijesno naslijeđe** tamošnjih naroda.

Širenje utjecaja talibana na pakistanske gradove na granici s Afganistanom traje već nekoliko godina.

Ipak, talibani u Afganistanu i u Pakistanu imaju različite ciljeve - afganistanski talibani bore se za oslobođenje zemlje od stranaca, dok pakistanski u cilju imaju svrgavanje vlade u Islamabadu.

AFGANISTAN I EUROPA

Europski saveznici zauzimaju posebno mjesto u analizama vanjskopolitičkog djelovanja prema Afganistanu.

Osnovna teza transatlantskog savezništva svodi se na zaključak – SAD vrše pritisak na Europljane da čine više u vojnom smislu.

Europljani pod pritiskom vlastitog javnog mnijenja čine sve kako bi davali manje.

Donedavno je afganistanski rat za EU bio **„zaboravljeni rat“**.

EU - ako želi utjecati na američku vanjsku politiku, mora nastojati biti dijelom te politike, i to već u fazi njezinog nastajanja, odnosno planiranja.

Utjecaj Europljana na kreiranje strategije za Afganistan i Pakistan nema samo opravdanje, već i nužnost (Nakić, 2011).

DJELOVANJE U AFGANISTANU

ISAF - *International Security Assistance Force* - međunarodna mirovna misija, ustanovljena Rezolucijom Vijeća sigurnosti 1386 iz 2001. godine.

Prve dvije godine misija je bila pod vodstvom UN-a, a odlukom Vijeća sigurnosti 2003. vođenje operacije prepušteno je NATO-u, kad je promijenjen i mandat misije.

Rezolucija 1386 definirala je operaciju u sklopu pogl. VI. Povelje UN-a, koja previđa rješavanje sukoba mirnim putem.

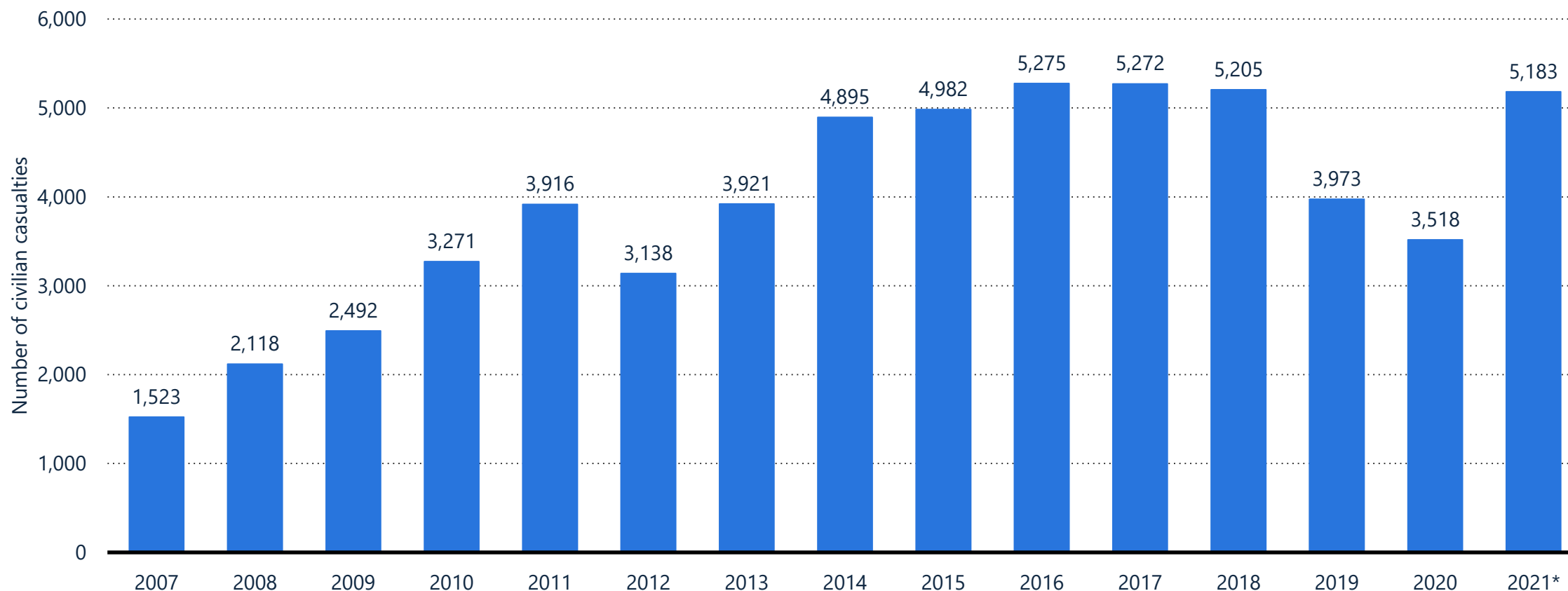
Rezolucija 1510 iz 2003. godine promijenila prirodu misije u operaciju potpore miru, koja podrazumijeva i **upotrebu sile u ostvarenju ciljeva.**

Veličina vojnih kontingenata ISAF-a (od 3. rujna 2014.)

	Number of soldiers
United States	28970
United Kingdom	3906
Germany	1599
Italy	1411
Georgia	755
Jordan	626
Turkey	393
Romania	327
Bulgaria	320
Poland	304
Slovakia	277
Australia	273
Czechia	227
Spain	181

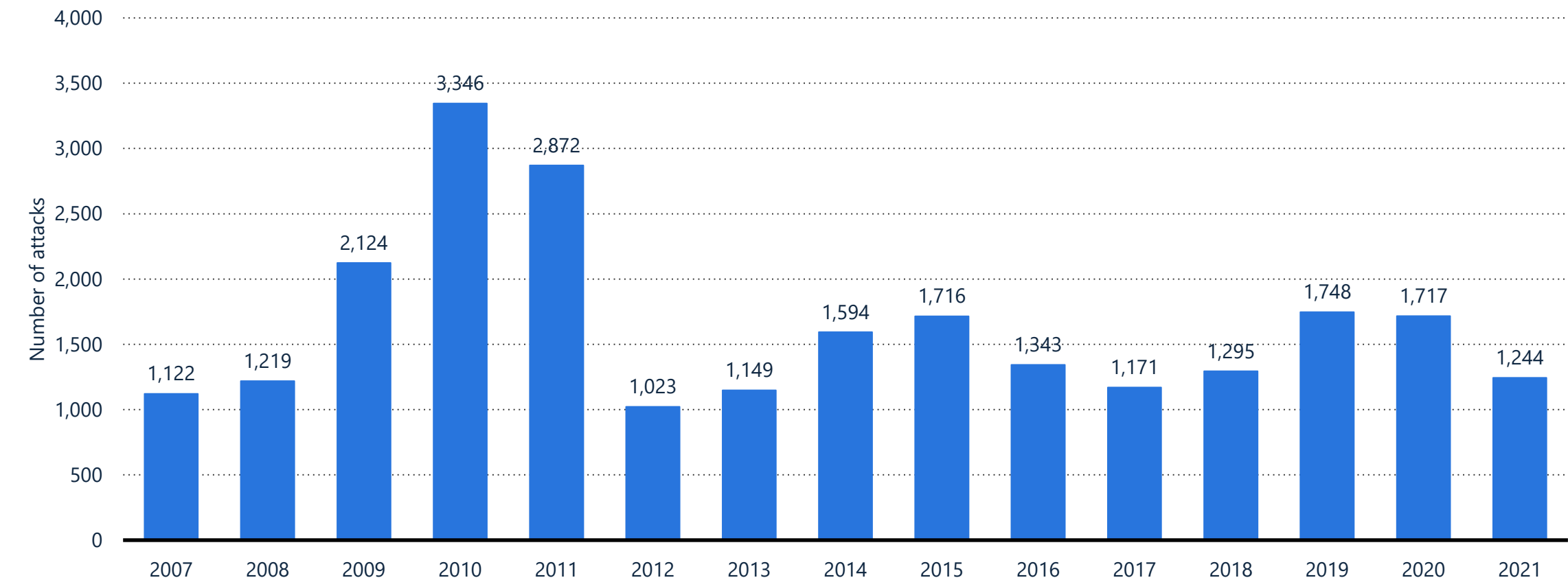
Civilne žrtve u borbama u Afganistanu od 2007. do 2021.

Civilians killed in Afghanistan 2007-2021

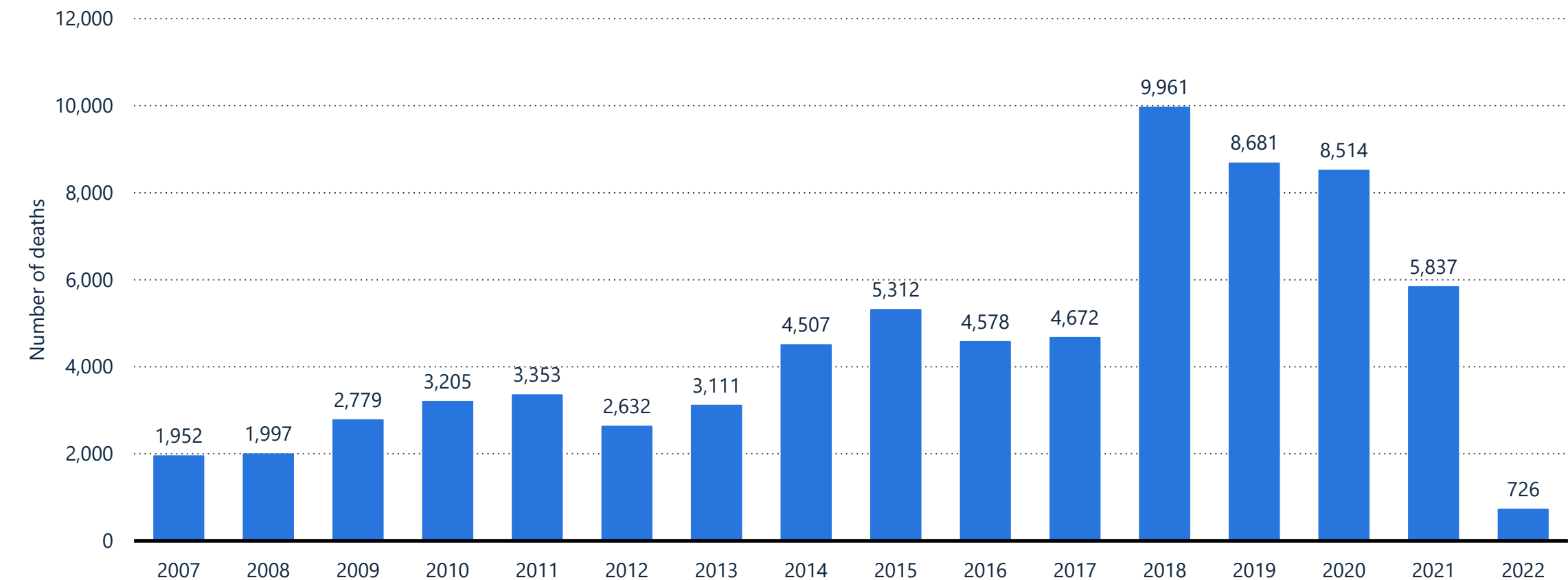
Broj terorističkih napada u Afganistanu od 2007. do 2021. godine

Terrorist attacks in Afghanistan 2007-2021

Broj smrtnih slučajeva u Afganistanu zbog terorizma od 2007. do 2022

Number of deaths caused by terrorism in Afghanistan 2007-2022

DJELOVANJE RH U AFGANISTANU

Hrvatska sudjeluje u različitim međunarodnim misijama pod vodstvom UN-a, NATO-a i EU-a.

Misije na različite načine pridonose razvoju sposobnosti i interoperabilnosti oružanih snaga i drugih sudionika misija.

Hrvatska iskustva su važna na **području obuke i treninga** afganistanske vojske i policije u sklopu Operativno-mentorskih timova (*Operational Mentoring Liaison Team, OMLT*)

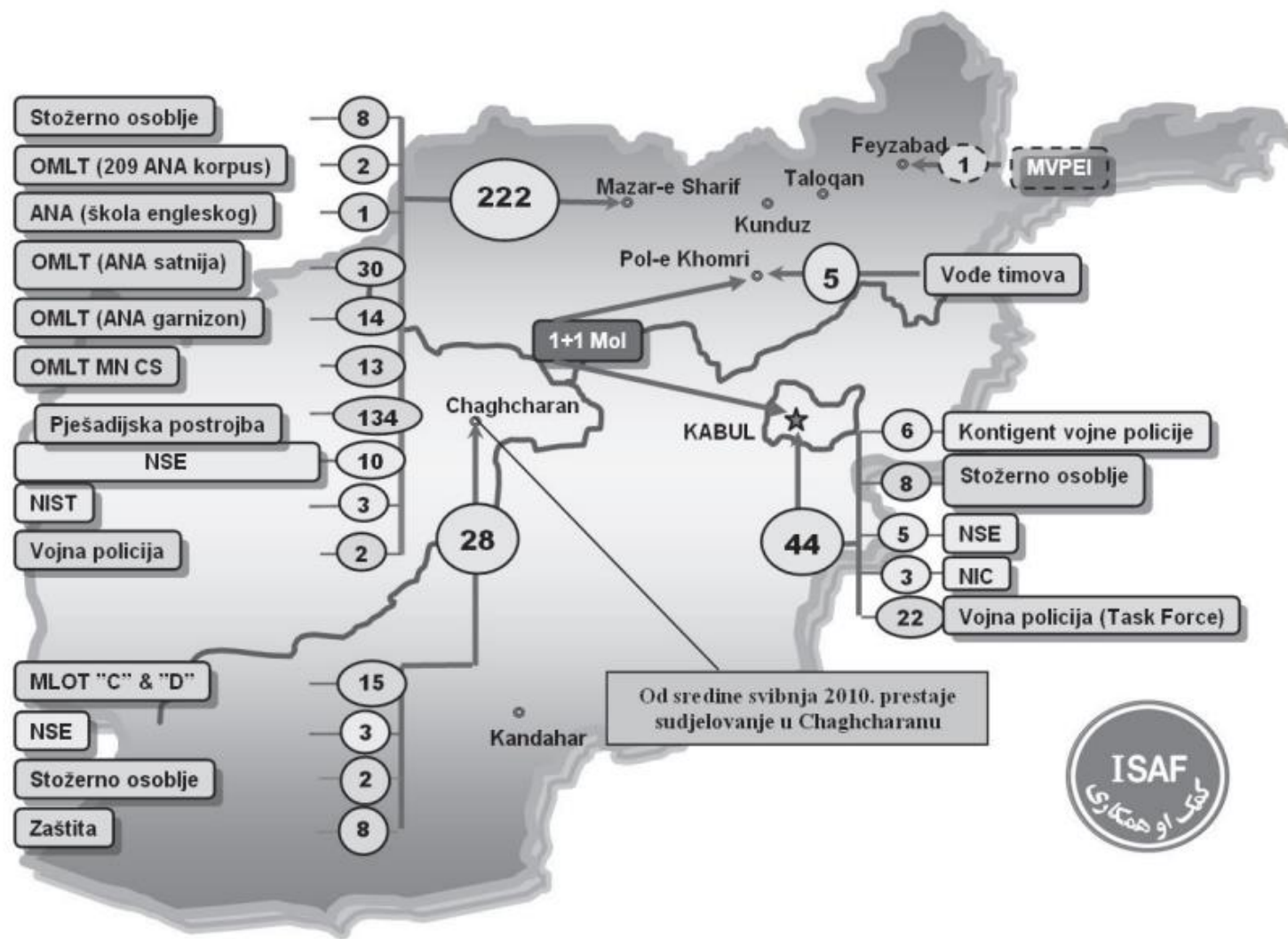
Uz **konkretnu logističku pomoć**, poput 1000 pušaka i 300.000 komada streljiva poslanih 2007. za potrebe Afganistanske vojske (ANA), šire područje budućeg djelovanja postoji u civilnom sektoru (Nakić, 2011).

Sl. 22. i 23. Hrvatski vojnici u Afganistanu

SL. 24. PROSTORI DJELOVANJA RH U AFGANISTANU

Slika 1. Sudjelovanje RH u ISAF-u

OMLT- Operativni mentorski tim za vezu

ANA - Afganistanska nacionalna vojska

Hrvatska je angažirana u Afganistanu od 2003. i to u nekoliko segmenata:

1. vojni doprinos na terenu i
2. civilne aktivnosti u sklopu provincijskih rekonstrukcijskih timova (*Provincial Reconstruction Teams, PRT*).

BUDUĆNOST AFGANISTANA

Unatoč ujedinjujućoj snazi islama, centrifugalne tendencije bile su jače.

Kako se radi o relativno velikim prostorima – organizacija života bila je teška i kontrola praktički nemoguća.

Političke tvorevine – funkcioniraju samo kao agregat polunezavisnih cjelina centritanih oko većih gradova, dolina, pa i sela.

U klasnom društvu moglo se akumulirati veliko bogatstvo – ali za pojedince i za jednu, određenu klasu.

Teško je unaprijediti opći društveni razvitak.

Afganistan je prestao postojati kao **održiva država**.

Kada država propadne, civilno društvo biva uništeno.

Velik dio afganistanskog stanovništva raseljeno je, ne jednom nego mnogo puta.

Afganistan ima višestruke podijeljenosti – etničke, sektaške, ruralne i urbane, podjelu na obrazovane i neobrazovane, one s oružjem i razoružane.

Gospodarstvo je „**crna rupa**” - ilegalnom trgovinom i krijumčarenjem droge i oružja usisava svoje susjede pritom ih potkopavajući.

Složeni odnosi moći i autoriteta građeni stoljećima potpuno su uništeni.

Niti jedna skupina ili vođa **nema legitimitet** za ponovno ujedinjenje zemlje.

Umjesto nacionalnog ili rodbinsko-plemenskih identiteta, **teritorijalni regionalni identiteti** postali su najvažniji.

Afganistanci sami sebe više ne zovu Afganistancima ili čak Paštuncima ili Tadžicima - već Kandaharima, Panjšircima, Heratima, Kabulcima i sl.

SL. 24. UZBECI U AFGANISTANU TRAŽE UJEDINJENJE S UZBEKISTANOM

Izvor: Quora, <https://www.quora.com/Should-Afghanistan-be-partitioned-into-a-Pashtun-country-and-a-non-Pashtun-country>

Fragmentacija je i vertikalna i horizontalna te presijeca etničku pripadnost kako bi obuhvatila jednu dolinu ili grad.

Plemenska hijerarhija koja je nekoć posredovala u sukobima ne postoji.

Paštunska plemenska struktura
uništena je gubitkom zajedničke plemenske imovine te ratom i bijegom.

Ne postoji politička klasa za kompromise i dogovore.

Potencijalna podjela Afganistana na manje samostalne (federalne) države?

SL. 24. ZASTAVA PAŠTUNA KOJI TRAŽE UJEDINJENJE U PAŠTUNISTAN

Izvor: Quora, <https://www.quora.com/Should-Afghanistan-be-partitioned-into-a-Pashtun-country-and-a-non-Pashtun-country>

Nepaštuni - svoj opstanak poistovjećuju s pojedinim ratničkim vođama i dolinom njihova rođenja.

Stara, obrazovana, vladajuća elita pobjegla je nakon sovjetske invazije i nema nove koja bi zauzela njeno mjesto i koja bi mogla pregovarati o mirovnom rješenju.

Ima puno vođa koji predstavljaju segmente stanovništva, ali ne i stalnih vođa.

KOMPLETNI RASPAD AFGANISTANA U BLIŽOJ ILI DALJOJ BUDUĆNOSTI?

ZAKLJUČAK

Afganistan šalje daljnje valove **etničke nestabilnosti** kroz regiju.

Velik dio krivnje za nastavak rata leži u rukama autsajdera koji nastavljaju podržavati svoje saveznike u sve većoj spirali intervencija i nasilja.

Srednjoazijske države su novi igrači u ovom području, i brzo su poduzele mjere da zaštite ono što vide kao prijetnje svojim nacionalnim interesima.

Paštunska dominacija Afganistanom im ne odgovara - gnušaju se islama koje talibani zastupaju.

Budućnost (politička i ekonomska) Afganistana za sada je neizvjesna.

LITERATURA/IZVORI

Cvrtila, V. (2010): Zašto smo u Afganistanu?, Profil politike: Sigurnosna politika Hrvatske, <https://hrcak.srce.hr/file/151159>

Hunter, S., 2013: Islam and politics in Central Asia, in: Islam and politics, Esposito, J., El-din Shahin, E. (ed.), Oxford University Press

Nakić, M., 2011: Afganistan i Pakistan nakon Osame bin Ladena: između globalnog terorizma i plemenskog tradicionalizma, Međunarodne studije, god. 11, br. 1, 27-40.

Pavić, R. (1980): Historijsko-geografski položaj Afganistana, Geografski horizont, br. 1-4, god. XXVI

Pavić, R. (1981): Nastanak i karakteristike afganistanskih državnih granica, Geografski horizont, br. 1-2, god. XXVII

Pannier, B., 2022: Northern Afghanistan and the New Threat to Central Asia, Foreign Policy Research Institute, <https://www.fpri.org/article/2022/05/northern-afghanistan-and-the-new-threat-to-central-asia/> (30.1.2023.)

Rashid, A. 2010: Taliban - Militant Islam, Oil and Fundamentalism in Central Asia, Yale University Press, New Heaven and London

Shahrani, N. M., 2013: Islam and the State in Afghanistan, in: Islam and politics, Esposito, J., El-din Shahin, E. (ed.), Oxford University Press

BBC News (2021): Afghanistan: How much opium is produced and what's the Taliban's record?, <https://www.bbc.com/news/world-asia-58308494>

Hrvatska enciklopedija, <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=60271>

Zahvaljujem na pažnji

Pitanja!